

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ**

- ∨ *Злочини проти журналістів та медіа за час широкомасштабного вторгнення РФ в Україну*

- ∨ *Сексуальне насильство в умовах війни*

- **СОЦІАЛЬНА СФЕРА**

- ∨ *Реєстрація новонароджених за умов воєнного часу в Україні*

№ 7 (229) ТРАВЕНЬ 2022

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 7 (229) 2022

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент США Джо Байден підписав Закон
про ленд-ліз для України 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Симоненко О.

Злочини проти журналістів та медіа за час
широкомасштабного вторгнення РФ
в Україну 4

Чернявська Л.

Сексуальне насильство в умовах війни 7

Кривецький О.

Реєстрація новонароджених за умов воєнного
часу в Україні 17

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА * 19

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент США Джо Байден підписав Закон про ленд-ліз для України

Як повідомляє «Європейська правда», про це повідомила прес-асистентка Білого дому. Речниця Білого дому задалегідь повідомила, що президент планує підписати закон 9 травня.

Документ, відомий як Закон про ленд-ліз про оборону демократії України від 2022 р., прискорить передачу в Україну важливого військового обладнання та інших критичних поставок за рахунок скорочення бюрократичної тяганини. Він дозволяє де-факто дарувати обладнання з положеннями, які передбачають, що країни-одержувачі виплатять їх вартість США пізніше. (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/9/7345167/>). – 2022. – 9.05).

Палата представників Конгресу США переважною більшістю голосів ухвалила законопроект про постачання озброєнь Україні за програмою ленд-лізу, яка не застосовувалася з часів Другої світової війни 28 квітня. Сенат США схвалив законопроект ще 7 квітня. А 9 травня американський президент Д. Байден цей документ підписав. Тепер США зможуть упродовж двох років постачати зброю та іншу допомогу Києву швидше та без стандартних бюрократичних процедур.

Як сказано в документі, президент США може уповноважити уряд надавати у позику або давати в оренду оборонні засоби Україні та іншим країнам Східної Європи, які постраждали від вторгнення Російської Федерації в Україну, з тим, щоб «допомогти зміцнити обороноздатність цих країн та захистити їхнє громадянське населення від потенційного вторгнення або агресії з боку збройних сил уряду Російської Федерації».

Які озброєння отримає Україна?

Напередодні голосування в Палаті представників США за ленд-ліз для України американський телеканал CNN з посиланням на високопоставлені джерела в міністерстві оборони США повідомив, що у Штутгарті, в зоні відповідальності Європейського командування

Сполучених Штатів, вже створено центр координації постачання військової допомоги Україні. Яке саме озброєння отримуватиме Київ у рамках закону про ленд-ліз, і як це відбуватиметься?

«Перш за все, буде значно збільшено обсяг поставок озброєнь, – говорить у розмові з DW військовий експерт берлінського Фонду “Наука і політика” (SWP), полковник Бундесверу у відставці Вольфганг Ріхтер (Wolfgang Richter). – Як і раніше, будуть поставлятися танки та зенітна зброя, боєприпаси, артилерія, безпілотники – тобто те, що вже поставлялося. США також нададуть гаубиці, забезпечуватиметься й логістична підтримка».

Чи отримає Київ такі складні, високотехнологічні західні системи озброєнь, як бойовий танк «Абрамс» або бойова машина піхоти «Бредлі», поки що незрозуміло, хоча В. Ріхтер не виключає, що в майбутньому це цілком імовірно. У такому разі необхідно буде налагодити логістичні ланцюжки, за якими Україна отримувала б запчастини та боєприпаси, та навчити українських військових користуватися цими видами озброєнь.

У будь-якому разі обсяг військової підтримки з боку США значно збільшиться. Завдяки цьому, а також постачанням озброєнь з арсеналів інших західних союзників Україна отримає можливість успішніше протистояти російським атакам і за сприятливого сценарію відвоювати частину захоплених територій, вважає В. Ріхтер.

Крім озброєнь, Україна отримає додаткову фінансову допомогу у значно більшому обсязі, ніж це було досі. Президент Д. Байден вже запросив у Конгресу 33 млрд дол. (близько 31 млрд євро) на додаткову підтримку Україні. 20 млрд з них нададуть країні у вигляді військової допомоги, решту грошей буде виділено на економічну та гуманітарну підтримку.

«Масштаби фінансової допомоги значно збільшилися, і це означає, що створено основу

для довгострокових та значних постачань озброєнь, які в даному випадку вказують, швидше, на довгострокові сценарії, ніж на

короткострокові рішення», – аналізує ситуацію німецький військовий експерт (*DW* (<https://p.dw.com/p/4AmdS>)). – 2022. – 10.05).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Симоненко О., канд. політ. наук, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Злочини проти журналістів та медіа за час широкомасштабного вторгнення РФ в Україну

Представників ЗМІ часто називають воїнами інформаційного фронту, адже журналісти часто фізично знаходяться в гарячих точках конфлікту та висвітлюють хід подій.

З перших днів повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, журналісти залишаючись на передовій, відіграють життєво важливу роль в інформуванні населення. Зокрема, вони висвітлюють як під обстріли та авіаудари потрапляють мирні громадяни, автомобілі швидкої допомоги, дитячі будинки, лікарні та житлові будинки. Зрозуміло, що незалежна журналістика є особливо ненависною для ворога. Адже саме професійні журналістські розслідування та репортажі розвінчують пропагандистські міфи про «спецоперацію» в Україні та «високоточні» удари армії РФ, які нібито нікому не шкодять. Як зазначають в Офісі генерального прокурора: «Від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну журналістська спільнота об'єдналась і єдиним фронтом виступила проти російської пропаганди. Адже нині Україна всіма можливими способами бореться за свою незалежність. І в цих жорстоких боях, на жаль, є жертви».

Наразі російські війська продовжують воювати не тільки проти України та її мирного населення. Вони безжально вбивають і обстрілюють українських та іноземних журналістів, беруть їх та їхніх родичів у заручники.

З огляду на це, слухним буде нагадати, що подібна поведінка російських військ є грубим порушенням Гаазьких конвенцій і декларації, Женевської конвенції про захист

жертв війни і Додаткових протоколів до неї та Конвенції про закони і звичаї суходільної війни, які встановлюють гарантії безпеки для журналістів.

На даний час, злочини проти журналістів та медіа зафіксовано щонайменше в 14 регіонах України. За даними Інституту масової інформації (ІМІ), найбільше злочинів Росія скоїла в Київській області (це вбивства, поранення, зникнення, викрадення, обстріли журналістів, погрози, кіберзлочини). Далі, Запоріжжя та Херсонщина: деякі міста цих регіонів окуповані російською армією – там зафіксовано випадки викрадень, обстрілів журналістів, погроз, кіберзлочини захоплення редакцій медіа та вимкнення українського мовлення. До того ж багато українських редакцій працювали з перебоями через сирени та обстріли по всій території України. Нагадаємо, ІМІ відстежує та фіксує факти про злочини Росії щодо журналістів і медіа з моменту нападу на Україну 24 лютого. За їхнім моніторингом, проти журналістів та медіа в Україні з початку широкомасштабного вторгнення 24 лютого по 23 березня 2022 р. скоєно вже 148 протиправних дій. Паралельно в координації з Інститутом масової інформації облік злочинів проти журналістів веде Генеральна прокуратура України. Зокрема, за їх даними, РФ скоєно 74 злочини відносно представників ЗМІ, серед яких 19 щодо громадян інших держав: Велика Британія – 5, Чехія – 2, США – 2, Данія – 2, ОАЕ – 2, РФ – 2, Ірландія – 1, Швейцарія – 1, Франція – 1, Литва – 1. Понад сто регіональних медіа змушені були припинити роботу через загрози. За свідченням

Офісу генерального прокурора України, зафіксовано 22 блокування та кібератак на ЗМІ. Окрім того, російська армія обстріляла щонайменше 10 телевеж у восьми регіонах України: Мелітополь (Запорізька область), Київ та село Винарівка (Київщина), Харків (двічі вдарили по телевежі), Рівне, Вінниця, Коростень (Житомирщина), Лисичанськ (Луганщина), Білопілля (Сумщина). Унаслідок російських авіаударів повністю або частково в цих регіонах зникало українське мовлення.

За даними моніторингу Інституту масової інформації зафіксовано, також, численні DDoS-атаки на сайти українських онлайн-медіа та громадських організацій, які висвітлюють вторгнення Росії в Україну. Сайти медіа ламали, змінювали новини, розміщували на них російську символіку чи заклики здатися. Так, хакерських атак зазнали сайти Суспільного, НВ, 5 каналу, «Бабеля», луцький сайт «Конкурент», видання «Полтавська хвиля», сайт херсонської газети «Новий день», фінансове видання Minfin.com.ua, херсонське видання МОСТ, сайт телеканалу «Еспreso» тощо. Крім того, ІМІ зафіксував фішингові атаки на українські редакції та журналістів. В тому числі, щонайменше 70 регіональних медіа змушені були припинити роботу внаслідок погроз з боку російських окупантів, захоплення ними редакцій, неможливості працювати в умовах тимчасової окупації, відсутності можливостей до друку та розповсюдження тощо.

Також, російські війська залякували журналістів на окупованих територіях. Наприклад, у Бердянську Запорізької області вони захопили будівлю медіахолдингу, та деякий час утримували там близько 50 співробітників редакції. Голова НСЖУ С. Томіленко розповів, що журналістів намагалися схилити до співпраці. За його інформацією, колектив відмовився від цього. До того ж, аби залякати та змусити працівників ЗМІ співпрацювати з російськими загарбниками останні вдаються не тільки до викрадення українських журналістів, а й до взяття в заручники їхніх родичів.

В свою чергу Комітет з питань свободи слова неодноразово заявляв про системний тиск російських військ на представників

українських медіа. Як було зазначено у Комітеті – головні інструменти ворога: затримання й примусове утримання медійників і членів їхніх родин в полоні, залякування і знущання. У Комітеті також закликали міжнародну спільноту активно включатись у боротьбу за свободу слова, яка включає в себе і особливий захист представників медіа.

У той же час у Міністерстві культури та інформаційної політики зазначили, що Україна вже співпрацює з низкою міжнародних правозахисних організацій та щоденно інформує їх про злочини російських військ щодо журналістів, які у надлюдських умовах висвітлюють події на передовій. «Сьогодні кожен журналіст є героєм. Вдячні кожному, хто висвітлює події в Україні. Кожна смерть та кожен злочин проти представників засобів масової інформації обов'язково буде розслідуваний, а винні – притягнуті до кримінальної відповідальності. Світла пам'ять загиним» – наголосили у Мінкульті.

За словами Президента України В. Зеленського, загибель журналістів від російських обстрілів в Україні – вагома причина посилювати санкції проти Москви. Про це він заявив під час відеозвернення, яке опубліковане у соціальній мережі Facebook.

Важливо відмітити, що за подіями щодо ЗМІ у всіх 57 державах-учасницях ОБСЄ, до яких належить Україна, продовжує спостерігати представник ОБСЄ з питань свободи ЗМІ Т. Рібейро. Вона заявила про стрімке погіршення ситуації з безпекою працівників ЗМІ в Україні. Такі ж – абсолютно закономірні – оцінки маємо і за даними міжнародної організації «Репортери без кордонів» (RSF): Україна знизилася на дев'ять позицій та посіла 106-те місце у Всесвітньому індексі свободи преси, повідомляється у звіті RSF «Всесвітній індекс свободи преси 2022 року: нова ера поляризації», оприлюдненому 3 травня.

Нагадаємо, що згідно із міжнародним правом, журналісти, що перебувають у небезпечних професійних відрядженнях:

- не можуть бути об'єктом нападу;
- не можуть братися у заручники, піддаватися залякуванням, засудженню;

– мають право на те, щоб до їх власності ставилися з повагою, якщо вона не має військового характеру;

– мають право на повагу до особистості, гідності, сімейних прав, релігійних переконань.

Проте російська армія, не зважає на наявність таких вимог та вдається до їх численних порушень. Усі випадки таких дій реєструють професійні медійні організації. Також, міжнародна організація «Репортери без кордонів» наголошує, що журналісти постійно ризикують своїм життям і закликає сторони дотримуватися міжнародних зобов'язань і гарантувати безпеку журналістам.

Цілком передбачуваним є і те, що вбивства журналістів в Україні засудила Генеральна директорка ЮНЕСКО О. Азулай. «Журналісти відіграють критичну роль у висвітленні інформації під час конфлікту, по них ніколи не можна цілитись. Я закликаю до поваги міжнародних гуманітарних стандартів, зробити все, щоб журналісти та інші працівники ЗМІ були захищені», – мовиться у заяві гендиректорки ЮНЕСКО.

На вбивства журналістів в Україні відреагував і Державний департамент США. «Ми шоковані тим, що журналісти та оператори – які не є учасниками конфлікту – вбиті та поранені в Україні кремлівськими силами. Висловлюємо співчуття всім, хто постраждав від цього жакливого насильства. Це ще один жакливий приклад невибіркових дій Кремля», – заявив на своїй Твітер-сторінці речник зовнішньополітичного відомства США Н. Прайс.

В свою чергу, Адміністрація США вважає, що російські сили можуть навмисно переслідувати та вбивати журналістів під час бойових дій в Україні. Про це, як повідомляє Укрінформ, заявила 8 квітня речниця Білого дому Д. Псакі. Вона, відповідаючи на запитання, чи мають США розвідувальну інформацію про те, що путінські війська в Україні спеціально вбивають журналістів, відповіла: «Що стосується конкретних цілей (російських сил в Україні. – Ред.), про що ми знали від самого початку і говорили про це публічно, що президент Путін і російські військові, звісно, мали наміри

або могли цілити по цивільних, включно з журналістами», – сказала речниця Білого дому. Д. Псакі також зауважила, що США цінують роботу журналістів у зонах бойових дій, які висвітлюють правдиву й актуальну інформацію про події та жакіття там. Однак за її словами, адміністрація США закликає американських громадян, зокрема представників ЗМІ, уникати перебування в зоні бойових дій – заради їхньої ж безпеки (URL: (https://galinfo.com.ua/news/v_ukraini_protu_zhurnalistiv_rosiya_vzheskoila_74_zlochyny_383592.html)).

В даному контексті доречним буде згадати про те, що журналістика і свобода слова стає об'єктом для ударів не лише буквально, а і з точки зору масштабної інформаційної кампанії, спрямованої на «розмивання» оцінок там, де вони мали б бути однозначними, заглушування голосу жертв у інформаційному шумі та хаосі версій, візій і означень. Саме на це вказали українські журналісти, організовуючи виставку «Call the War a War: російські злочини проти медіа в Україні з 24 лютого, 2022». «Виставка “Називайте війну війною” для нас, журналістів, медіаекспертів, правозахисників має дві головні цілі: з одного боку, це жест солідарності з усіма тими колегами, які продовжують працювати і розповідати правду про війну росії проти України, не зважаючи на небезпеку для їх власного життя. З іншого боку, це заклик до всіх міжнародних журналістів пам'ятати про значення слів і називати війну саме війною, а не кризою, конфліктом чи військовою операцією», – наголосили організатори.

Недаремно згаданий вище звіт RSF «Всесвітній індекс свободи преси 2022 року» розглядає російську агресію проти України як «уособлення на міжнародному рівні асиметрії між відкритими суспільствами, з одного боку, та деспотичними режимами, які контролюють свої ЗМІ та свої інформаційні платформи, ведучи пропагандистські війни, з іншого». Журналісти і свобода слова у цій війні, з одного боку, є важливим чинником захисту інтересів громадянського суспільства, з іншого – є об'єктом агресії як загроза для недемократичного режиму (*Матеріал підготовлений з використанням інформації*

таких джерел: Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України (<https://www.kmu.gov.ua/news/mkip-oficijna-zayava-shhodo-zlochiv-rf-proti-predstavnikov-zmi>); Офіційний веб-портал Верховної Ради України (<https://www.rada.gov.ua/news/razom/220153.html>, <https://www.rada.gov.ua/news/razom/220785.html>); Українське радіо (<http://ukr.radio/news.html?newsID=98302>); LB.ua (https://lb.ua/society/2022/03/24/510810_vid_pochatku_viyuni_ukraini_rosiya.html); Інститут масової інформації (<https://imi.org.ua/news/rosiya-skoyila-148-zlochiv-proti-zhurnalistiv-ta-media-v-ukrayini-za-misyats-naradu-i44596>, <https://imi.org.ua/news/bilyj-dim-vvazhaye-shho-rosijska-armiya-navmysno-vbyvaye-zhurnalistiv-v-ukrayini-i44942>); Львівський портал (<https://portal.lviv.ua/news/2022/04/04/proti-zhurnalistiv-v-ukraini-rf-skoila-74-zlochynu>); Агенція інформації та аналітики (https://galinfo.com.ua/news/v_ukraini_protiv_zhurnalistiv_rosiya_vzhe_skoila_74_zlochynu_383592.html); Українська правда (<https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/26/7334827>, <https://life.pravda.com.ua/society/2022/04/4/248098>); Черкаська обласна державна адміністрація (<https://ck-oda.gov.ua/novyny-cherkaskoyi-oblasti/mkip-oficijna-zayava-shhodo-zlochiv-rf-proti-predstavnikov-zmi/>); Львівська міська рада (<https://city-adm.lviv.ua/news/society/public-sector/291040-call-the-war-a-war-u-lvovi-vidkryly-vystavku-prysviachenu-zhurnalistami-iki-rozpovidaiut-pro-viinu>); АрміяInform (<https://armyinform.com.ua/2022/03/25/rosijski-naczysty-vbyvayut-zhurnalistiv-shhob-pryhovaty-vlasni-vijskovi-zlochynu-v-ukrayini>, <https://armyinform.com.ua/2022/04/09/okupanty-mozhut-navmysno-ubyvaty-zhurnalistiv-v-ukrayini-zayava-bilogo-domu>); Голос Америки (<https://ukrainian.voanews.com/a/unesco-pro-vbyvstvo-amerykanskogo-zhurnalista/6483259.html>); ІДПО (<https://idpo.org.ua/articles/4532-kreml-atakuye-nezalezhnu-zhurnalistiku-v-ukra%D1%97ni.html>); УНІАН (<https://www.unian.ua/war/viyana-v-ukrajini-2022-volodimir-zelenskiy-zaproponuvav-pokarannya-dlya-rf-cherez-zagibel-zhurnalistiv-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11745640.html>); Сьогодні (<https://www.segodnya.ua/strana/podrobnosti/okkupanty-ubili-20-ukrainskih-zhurnalistov-spisok-1614570.html>).

Чернявська Л., мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Сексуальне насильство в умовах війни

24 лютого 2022 р. Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію України. Міжнародний кримінальний суд уже збирає докази та розслідує воєнні злочини та злочини проти людяності, вчинені російськими загарбниками в Україні. Зґвалтування та інші форми сексуального насильства, пов'язаного з війною, також належать до таких злочинів. В особливій небезпеці опинилися люди, які знаходяться на окупованих територіях, де війська РФ можуть без перешкод вчиняти військові злочини проти населення. Із кожним новим звільненням селом та містом України правозахисники та правоохоронці дізнаються про все більше випадків зґвалтувань цивільного населення.

І не лише жінок – жертвами сексуального насильства стають жінки, чоловіки, діти, люди похилого віку. Правоохоронці розпочали низку кримінальних проваджень за фактами знущань та зґвалтувань жінок та дівчат у Донецькій, Київській, Харківській та Херсонській областях. Військові РФ гвалтують цивільних не лише тому, що відчувають безкарність, але й тому, що зґвалтування – це частина їхньої військової стратегії, говорять пані посол Великої Британії в Україні М. Сіммонс та спецпредставниця Генсекретаря ООН П. Паттен. Жінок гвалтують на очах їхніх дітей, дівчат на очах у їхніх родин, як свідомий акт підкорення.

Довгий час зґвалтування вважалися неминучими наслідком війни, кажуть експерти.

Зокрема, після Другої світової війни трибунали в Токіо та Нюрнберзі не визнали сексуальну наругу військовими злочинами. Лише у 1992 р. у зв'язку з масовими випадками зґвалтувань на території колишньої Югославії Рада Безпеки ООН звернула увагу на відсутність переслідування гвалтівників. Військовим злочином і злочином проти людяності сексуальне насильство було визнано після Міжнародного трибуналу щодо геноциду в Руанді в 1994 р., – зазначають у Human Rights Watch.

Поки війна триває, і території України продовжують бути під окупацією, зрозуміти, скільки людей стали жертвами зґвалтувань, неможливо, зазначає директорка Amnesty International Україна О. Покальчук. Але таких випадків дуже багато і в ООН вже починають висловлювати занепокоєння їх кількістю. Причому факти сексуального насильства відбуваються як у самій Україні, так і за її межами і останні дослідження показали – понад 20 % жінок з числа біженок та внутрішніх переселенок кажуть, що зазнавали сексуального насильства.

Про багато випадків зґвалтувань невідомо, бо постраждали про них не говорять, каже Генеральний прокурор України І. Венедіктова: «І це зрозуміло: страх, біль, відчай, тотальна недовіра до всіх». Уповноважена Верховної Ради України з прав людини Л. Денісова також підтверджує, що кількість випадків сексуальних злочинів наразі просто неможливо оцінити. Багато з постраждалих нині мертві, а їхні тіла можуть досі бути на окупованих територіях, і про ці злочини поки українським правоохоронцям не відомо.

Рівень жорстокості армії РФ не знає меж – гвалтують дітей. Дівчина 14 років з Бучі була зґвалтована п'ятьма чоловіками-окупантами. Зараз постраждала вагітна. Як зазначає віцепрезидентка ГО «Ла Страда» М. Легенька, примусова вагітність також підпадає під поняття воєнних злочинів згідно із Римським статутом. Л. Денісова повідомила, що двоє окупантів зґвалтували 20-річну вагітну жительку Ірпеня, постраждала втратила дитину. У Бучі російські військові також зґвалтували 11-річного

хлопчика на очах його мами: «її прив'язали до стільця, щоб дивилася».

Прийняття постраждалих, часто публічне, – характерна риса для випадків зґвалтувань українців російськими військовими, які вже зафіксували правозахисники, каже М. Легенька. В Amnesty International Україна поки не називають кількість випадків зґвалтувань, які вони верифікували, але підтверджують, що такі випадки є. В організації Human Rights Watch станом на 12 квітня задокументували три випадки, у ГО «Ла Страда» надійшло 9 звернень, при цьому постраждалих – 12, бо в деяких випадках йшлося про групові зґвалтування.

Проте випадків сексуальних злочинів на окупованих територіях насправді набагато більше, ніж було зафіксовано правозахисниками. Як зазначив виконавчий директор Української Гельсінської спілки з прав людини (УГСПЛ) О. Павліченко, жертви, які зазнали сексуального насильства з боку окупантів, у 90 % не заявляють про ці злочини. Крім того, частина жертв у межах евакуації опинилися за кордоном, а самі гвалтівники перебувають у Росії. Це основні складності при фіксуванні та розслідуванні таких злочинів війни.

Психологиня В. Левченко каже, що багато випадків залишаються невідомими, оскільки для фіксування та притягнення до відповідальності, постраждала має надати персональну інформацію. Дуже часто так буває, що постраждалі не хочуть розголосу або притягнення кривдника до відповідальності. Іншою причиною мовчання про злочин є страх за своє життя, бо якщо людина перебуває на непідконтрольній Україні території або десь, де відбуваються активні бойові дії, вона ніколи не знає, як це обернеться для неї. Проте не лише зґвалтування є тими сексуальними злочинами, які порушують закони і звичаї війни, пояснює М. Легенька. До них також відносяться і примушення до проституції, і сексуальне рабство, і сексуальні тортури. Правозахисники «Ла Страда» вже почали фіксувати такі випадки.

Постраждалі не завжди знають, куди звернутися. Так, є інформування через ЗМІ,

соціальні мережі, але на непідконтрольних Україні територіях немає українського телебачення, або в зонах активних бойових дій може не бути світла, доступу до телебачення, зв'язку, інтернету. До того ж, доступу до державних інституцій на тимчасово непідконтрольних Україні територіях теж нема. Зважаючи на це Офіс генерального прокуратура України відкрив електронний канал комунікації з людьми, які перебувають на непідконтрольній Україні території <https://warcrimes.gov.ua> для належного документування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, скоєних російською армією в Україні. Ресурс проводить роботу згідно з міжнародними стандартами, захищає інформацію та свідків, зберігає інформацію для здійснення правосуддя. Зібрані матеріали будуть використані українськими та

міжнародними судами і трибуналами, тобто стануть доказовою базою для судів у Гаазі, Страсбурзі та українських судів, щоб злочинці були покарані, а постраждалі отримали право на належну компенсацію. Ресурс також містить інструкції щодо збору належних доказів сексуального насильства, пов'язаного з війною. Крім того, на сайті Міжнародного кримінального суду у Гаазі можна знайти контакти, за якими будь-якою зручною для постраждалої особи мовою можна повідомити про факт злочину.

Урядова уповноважена з гендерної політики К. Левченко оприлюднила інфографіку про те, що робити в разі сексуального насильства під час війни. Вона зазначила, що інформацію підготували спільно з «Ла Страда-Україна/La Strada-Ukraine» та МВС України.

ДОКУМЕНТУВАННЯ ВИПАДКІВ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ВІЙНОЮ

24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ розпочалося повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України. Під особливим ударом опинилося цивільне населення, яке страждає від цілеспрямованих та особливо жорстоких злочинних дій країни-агресора. Людям доводиться переховуватися в підвалах, закритих приміщеннях, бомбосховищах та інших місцях для збереження свого життя та життя своїх дітей.

МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД наразі збирає докази та здійснює розслідування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, вчинених в Україні. Зґвалтування та інші форми сексуального насильства, пов'язаного з війною також відносяться до таких злочинів.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Якщо ви стали свідком чи жертвою обстрілів або інших воєнних злочинів РФ в Україні, повідомте на державний ресурс www.warcrimes.gov.ua

Ці матеріали стануть доказовою базою для судів в Гаазі, Страсбурзі та українських судів, щоб загарбники були покарані, а постраждалі отримали право на належну компенсацію.

ФОРМИ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ЯКІ ВІДНОСЯТЬСЯ ДО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ВІДПОВІДНО ДО РИМСЬКОГО СТАТУТУ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

- Зґвалтування;
- Сексуальне рабство;
- Примушування до зайняття проституцією;
- Примусова вагітність;
- Примусова стерилізація;

- Інші форми сексуального насильства, подібні за тяжкістю (наприклад, погрози зґвалтуванням або сексуальним насильством, каліцтво жіночих або чоловічих статевих органів, тортури сексуального характеру, примусове оголення тощо).

ЩО РОБИТИ, ЯКЩО ВИ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ВІЙНОЮ?

- За можливості, спробуйте **знайти найбільш безпечне для себе місце**.
- **Звернутися** за медичною допомогою та для фіксації тілесних пошкоджень і стану здоров'я **до закладів охорони здоров'я за номером 103**.
- **Повідомити про злочин** діючі органи влади:
 - Національну поліцію України за номером **102**;
 - прокуратуру (дані по регіонам за посиланням: <https://gp.gov.ua/ua/posts/sajti-oblasnih-prokuratur>);
 - військову адміністрацію за місцем вчинення злочину або за місцем перебування.
- **Максимально задокументувати злочин** (за можливості проведіть фото/відео фіксацію та зафіксуйте можливих свідків).
У разі потреби, **звернутися за психологічною та юридичною підтримкою**.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Якщо Ви перебуваєте на тимчасово окупованій території і не маєте змоги звернутися до уповноважених органів влади України, **повідомте про злочин Офіс Генерального прокурора на:**

- телефонну лінію** щодо злочинів, вчинених в умовах збройного конфлікту – **(096) 755-02-40** (Viber, WhatsApp, Telegram, Signal);
- електронну пошту:** conflict2022.ua@gmail.com (при направленні інформації за допомогою електронної пошти необхідно зазначити свої ПІБ та засоби зв'язку).

ДЕ ОТРИМАТИ ПСИХОЛОГІЧНУ ТА ЮРИДИЧНУ ПІДТРИМКУ?

- Контактний центр системи надання безоплатної правової допомоги – **0 800 213 103** або www.legalaid.gov.ua
- Урядовий контакт центр **1547** або www.1547.ukc.gov.ua
- Національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації – **116 123** або www.facebook.com/lastradaukraine

ЯК ЗІБРАТИ НАЛЕЖНІ ДОКАЗИ ВЧИНЕННЯ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ПОВ'ЯЗАНОГО З ВІЙНОЮ?

- Переконатися, що Ваше звернення до правоохоронних органів зареєстровано** (інформація внесена в ЄРДР та відкрито кримінальне провадження)
- Обов'язково звернутися до закладу охорони здоров'я** (пункту невідкладної медичної допомоги – ПНД) для зняття побоїв та проведення судово-медичної експертизи. Відповідно до чинного законодавства заклади охорони здоров'я зобов'язані проводити медичне обстеження постраждалих від сексуального насильства осіб, які до них звернулися, та документувати його результати.

 Вимагати від лікарів та обов'язково зберігати оригінали медичних довідок, висновки судово-медичних експертиз, рецепти, направлення, рекомендації тощо. У разі звернення за психологічною допомогою, намагайтеся отримати висновки психолога/довідки центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з описом психологічного стану внаслідок відповідного випадку.

 Зберігати фото-, відеозаписи (якщо такі робились), одяг, який був на постраждалій особі та може містити сліди злочину.

ЯКУ ІНФОРМАЦІЮ ПОТРІБНО ЗАФІКСУВАТИ?

- обставини злочину з детальним описом;
- місце злочину (конкретна адреса або позначка на карті);
- дата та час вчинення злочину;
- ПІБ, дата народження, контактні дані постраждалої особи;
- інформація про свідків злочину (ПІБ, дата народження, контактні дані);
- детальна інформація про особу/осіб, які вчинили злочин (кількість злочинців, якщо відомо – імена та посади, в якій уніформі вони були, чи мали при собі зброю та яку, транспортні засоби, про що розмовляли між собою, з керівництвом та що саме казали постраждалим, які відносини були між злочинцями – чи це були рядові солдати або їх керівництво, чи згадували при вас ранги, імена один одного тощо);
- інформацію про інші випадки таких злочинів у вашій місцевості;
- завдана шкода (матеріального, морального, психологічного характеру).

 Якщо Ви перебуваєте на тимчасово окупованій території, **зібрати контактні дані свідків, зробити фото- чи відеофіксацію завданих ушкоджень, місця події.**

 Обов'язково занотувати найважливіші обставини події, оскільки розслідування міжнародних злочинів триває довго і деякі деталі можна забути.

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ КУДИ ЗВЕРНУТИСЯ ЗА ДОПОМОГОЮ!

- Національна поліція України – 102
- Заклади охорони здоров'я - 103
- Національна гаряча лінія з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації -
- **116 123** або **0 800 500 335**
- консультації в онлайн:
- **@NHL116123**
- **@lastradaukraine**
- **hotline@la-strada.org.ua**

ЯК ПЕРЕДАТИ ІНФОРМАЦІЮ ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ?

- Офіс Прокурора Міжнародного кримінального суду у Гаазі, електронна адреса: **otp.informationdesk@icc-cpi.int**
Писати можна будь-якою мовою.
- Офіс Генерального прокурора України: **www.warcrimes.gov.ua/#how**
- телеграм-боти:**
Служба безпеки України: **@stop_russian_war_bot**
Кіберполіція України: **@ukraine_avanger_bot**

Дану інструкцію підготовлено юристками ГО «Ла Страда-Україна» у співпраці з Міністерством внутрішніх справ України та Урядовою уповноваженою з питань гендерної політики, у відповідності до Міжнародного протоколу із документування та розслідування сексуального насильства в період конфлікту (друге видання, 2017 р. URL: <https://goo.su/O6tjTrz>)

Про злочини можна повідомити також «Ла Страда – Україна», яка передасть детально прописану історію до Моніторингової місії ООН з прав людини, Офіс Генерального прокурора України, а також ініціативу «Марш жінок», яка теж активно займається їх документуванням та психологічною підтримкою постраждалих.

Наразі правозахисні організації на кшталт «Ла Страда – Україна» та «Феміністичної майстерні» працюють онлайн та з місцевою владою щодо захисту жінок. Вони поширюють інформацію про медичну, юридичну та психологічну підтримку, доступну для жертв сексуального насильства, і намагаються знайти безпечні притулки для жінок та дівчат, які потерпають як від війни, так і від домашнього насильства. Проте вони побоюються, що травма, спричинена зґвалтуванням як військовою тактикою, призведе до глибоких страждань українського суспільства в майбутньому.

Війна на теренах нашої держави фактично триває з 2014 р. На тимчасово окупованих територіях ЛНР та ДНР злочини сексуального насильства набули масовий характер, але через відсутність верховенства права та панівну атмосферу безкарності та свавілля в самопроголошених республіках не мають адекватної реакції. У 2021 р. з метою обговорення цих болючих проблем за ініціативи постраждалих жінок у Києві був проведений круглий стіл «Сексуальне та гендерне насильство під час збройного конфлікту в Україні». Координатор організації SEMA – Україна (Української мережі жінок, постраждалих від насильства), колишня полонена І. Довгань зазначила, що постраждалі не мають жодного офіційного статусу попри те, що більшість з них, будучи цивільними особами надавали допомогу СБУ та Збройним силам України. Так, колишня полонена М. Чуйкова в окупації допомагала українським силовим органам, які відхрестилися від неї, коли та потрапила до полону. Вона звернулася до голови СБУ І. Баканова з вимогою визнати таких, як вона учасниками бойових дій, підтвердити роботу та співпрацю на користь України. Жінка зазначила, що отримана допомога в розмірі 100 тис. грн, які надавали звільненим у рамках

офіційних обмінів з 2017 р., є недостатньою. Звільнені з полону не є ВПО та не можуть повернутися на окуповані території до власних домівок бодай за речами, тому змушені купувати все з нуля – постільну білизну, посуд, одяг. Багато жінок, які постраждали від сексуального насильства – це волонтери, журналісти, блогери, дружини військовослужбовців. Вони перенесли приниження, катування, погрози, примусове оголення, побиття, зґвалтування, сексуальне насильство, цілодобовий відеонагляд без їхнього дозволу. Вони просили державу звернути увагу на проблему та знайти рішення. Жінки заявили, що в залежності до індивідуальних ситуацій держава має надати статуси постраждалим (учасника бойових дій для тих, хто співпрацював з СБУ чи Міноборони; статус учасників війни для цивільних постраждалих, які потрапили в полон за свою громадянську позицію; статус постраждалих від сексуального насильства тощо). Серед потреб також надання медичної та психологічної допомоги, сприяння в забезпеченні роботою, зарахування часу полону до трудового стажу. З боку держави на Заході взяли участь представники офісу Генерального прокурора, МВС, Офісу урядової уповноваженої з питань гендерної політики, представники депутатського корпусу. Натомість СБУ, Міноборони, МОЗ, Мінсоцполітики та Міністерство реінтеграції тимчасово окупованих територій захід проігнорували. Тобто постраждалих від сексуального та гендерного насильства під час збройного конфлікту ще рік тому наша держава, схоже, не дуже хотіла чути.

Серед причин такої ситуації могло бути те, що проблема гендерно-обумовленого насильства саме в контексті збройного конфлікту лишалася нерегульованою у вітчизняному законодавстві. Більше того, саме питання зміцнення гендерної рівності та недискримінації, а також подолання гендерно-обумовленого насильства почали привертати до себе більш пильну увагу після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС через необхідність гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС. Ще одним фактором став початок тісного співробітництва зі структурами ООН в рамках розв'язання гуманітарних питань, пов'язаних

із військовим конфліктом. Міжнародний кримінальний суд, що почав розслідування в справі «Ситуація в Україні», також дійшов висновку, що в зоні військового конфлікту були вчинені такі воєнні злочини, як згвалтування та інші форми сексуального насильства. Чоловіки піддаються кастрації, а жінки – сексуальному рабству, примусу до проституції та іншим формам сексуального насильства. При цьому жінки в зоні бойових дій зазнають сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, більшою мірою: кожна третя жінка зазнала, або стала свідком такого насильства. Натомість серед чоловіків такого насильства зазнав кожен четвертий. Крім того, в результаті пандемії COVID-19 доступність медичної та психологічної допомоги для осіб, які пережили сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, зменшилась (нагадаємо, проблема не обмежується вторгненням 2022 р., мешканці окупованих територій та так званої «сірої зони» живуть в описаних реаліях 8 років). Цей фактор, разом із недосконалим законодавством, унеможлиблює адекватне реагування на випадки такого насильства, притягнення винних до відповідальності, а також надання належної допомоги постраждалим.

Консультант аналітичного центру «ЮрФем» (центр допомагає постраждалим від сексуального насильства жінкам) М. Желтуха наголошує, що на даний момент визначення злочинів сексуального та гендерного насильства під час збройного конфлікту в кримінальному законодавстві України є обмеженим і не відповідає нагальним потребам. Внесення змін до національного законодавства України в цих питаннях наразі великою мірою відбуваються в рамках національних планів дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека», а також «Стратегії запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом, в Україні». На початку травня про взаємодію між урядом України та Спеціальною представницею Генсека ООН у рамках названого плану було наголошено у Меморандумі про співробітництво між урядом України та ООН щодо запобігання та протидії сексуальному насильству в умовах конфлікту.

Для приведення національного законодавства у відповідність до міжнародного права було подано законопроект № 2689 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права». Він був ухвалений парламентом ще в травні 2021 р., але все ще очікує на підпис Президента України. Цей законопроект забезпечує гармонізацію норм українського національного права з положеннями міжнародного кримінального та гуманітарного права щодо кримінально-правового переслідування за міжнародні злочини (геноцид, злочин агресії, злочини проти людяності та воєнні злочини), так само, як і виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо запобігання юридичній та фактичній безкарності за вчинення таких злочинів.

Як зазначає М. Желтуха, ані до, ані після початку Російською Федерацією агресивної війни проти України 24 лютого 2022 р. не було прийнято нових законодавчих актів, які б регулювали проблему. З огляду на це, наголошує вона, необхідно розробити відповідний протокол із документування та розслідування сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, який би відповідав стандартам Міжнародного протоколу про документування і розслідування випадків сексуального насильства в умовах конфлікту. Необхідно також, вважає експертка, забезпечити належну підготовку співробітників правоохоронних органів та представників громадських і міжнародних організацій задля підвищення ефективності розслідувань та документування таких злочинів.

Адже, як свідчить практика, з початку військового конфлікту на Сході України з 2014 р., в суди органами слідства та прокуратури передавалась дуже невелика кількість обвинувальних актів і ще менше обвинувальних вироків виносилось в результаті судових розглядів. Це також пояснюється тим, що потерпілі від насильства часто не можуть надати достатню інформацію для встановлення особи винних (імена, зовнішність, тощо). Крім того, насильство, пов'язане з конфліктом, відбувається в обставинах, які роблять неможливим

збереження достатніх доказів скоєння злочину. Міжнародні неурядові організації в Україні, зокрема Amnesty International, зауважували, що органи прокуратури та судові установи не забезпечували своєчасного, ретельного та неупередженого розслідування заяв, поданих особами, що зазнали гендерно-обумовленого насильства. Це означає, що винні особи не притягувалися до відповідальності. Комітет ООН проти катувань та Комітет з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок також робили зауваження щодо невиконання Україною своїх зобов'язань в цьому ж контексті за відповідними конвенціями у своїх рекомендаціях та заключних зауваженнях щодо України.

Початок повномасштабної збройної агресії РФ проти України лише поглибив цю проблему. Відсутність фінансування, організаційних і людських ресурсів призводить до виникнення практичних проблем, що перешкоджають наданню необхідних послуг потерпілим від насильства. Різні установи, які надають допомогу потерпілим особам та здійснюють заходи з протидії таким злочинам, на загальнодержавному та місцевому рівнях, недостатнім чином координують свою діяльність. Ці та інші проблеми перешкоджають об'єктивній оцінці масштабів таких злочинів та розробці програм реагування.

Першим кроком для приведення українського кримінального законодавства у відповідність до наявних потреб та задля забезпечення виконання міжнародно-правових зобов'язань України, вважає М. Желтуха, має стати підписання Президентом України прийнятого парламентом законопроекту № 2689 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права» від 27 грудня 2019 р. Зокрема, він передбачає зміни до ст. 438 ККУ, що криміналізує воєнні злочини «згвалтування, сексуальної експлуатації, примусової вагітності, примусової стерилізації або будь-яких інших форм сексуального насильства». Зміни до ст. 442 ККУ, яка встановлює відповідальність за вчинення злочину геноциду, закріплюють, що цей злочин може включати сексуальне насильство.

Ст. 4421 законопроекту № 2689, яка забезпечує криміналізацію злочинів проти людяності, також забороняє згвалтування, сексуальну експлуатацію, примусову вагітність, примусову стерилізацію або будь-які інші форми сексуального насильства як злочини проти людяності.

Окрім цього, законопроект забезпечить відповідність передбачених ККУ складів злочинів не лише договірним нормам міжнародного кримінального права, але й так званим «динамічним» звичаєвим нормам міжнародного права, розвиток яких знаходить своє відображення в практиці міжнародних кримінальних трибуналів.

Крім цього, зазначає М. Желтуха, необхідною є ратифікація Україною Стамбульської конвенції, яка спрямована на ліквідацію гендерно зумовленого насильства як такого та на забезпечення всебічних змін у суспільстві через визнання насильства стосовно жінок порушенням прав людини та однією з форм дискримінації. Це сприятиме попередженню випадків гендерно зумовленого насильства, їх розслідування та покарання винних, а також забезпечення доступу до юридичної, психологічної допомоги, послуг із подолання наслідків психологічної травми для осіб, які зазнали сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, зокрема.

М. Желтуха також акцентує на необхідності розроблення ефективних та всебічних механізмів документування та фіксації злочинів сексуального насильства, пов'язаних із конфліктом. Для цього українське законодавство необхідно доповнити положеннями, які будуть ґрунтуватись на приписах Міжнародного протоколу із документування та розслідування сексуального насильства в конфлікті. Наступним кроком має стати визначення інституційних механізмів для належного реагування та розслідування таких злочинів.

Українська влада розуміє проблему. Голова партії «Слуга Народу» О. Шуляк зазначає, що усвідомлюючи всі складнощі відкриття справ щодо сексуального насилля у воєнний час, народні депутати разом із прокуратурою вже напрацьовують зміни до законодавства, які б

допомогли швидше виявити сексуальні злочини під час війни. Донині, пояснює О. Шуляк, в Україні орієнтувалися на медично-правові висновки. Але ж, у воєнний час жінка, яку гвалтували нелюди, а потім залишили в темному підвалі на невизначений час, не має можливості швидко знайти лікаря чи адвоката. Міжнародне кримінальне право дозволяє в таких випадках не орієнтуватися на медично-правові висновки. Показами для розслідування цілком можуть бути й інші речі. Зокрема, і телефонні дзвінки, перехоплення розмов окупантів, де вони розповідають про згвалтування. Тож вже зараз триває напрацювання змін до законодавства, які б допомогли швидше виявити сексуальні злочини. За кожне насилля мають відповісти найвищою мірою.

Сьогодні, наголосила урядова уповноважена з питань гендерної політики К. Левченко, дуже важливо документувати такі злочини проти цивільних людей, ідентифікувати не тільки постраждалих, але й ідентифікувати тих злочинців, що їх скоїли (до речі, вже ідентифіковано багатьох окупантів, які чинили злочини проти цивільного населення містечок на Київщині, Мінцифри обіцяє знайти всіх, хто хоч раз потрапив на камеру). За ці злочини несуть відповідальність і мають бути покарані не тільки безпосередні гвалтівники, але й їхні командири, військо та політичне керівництво РФ. Вони або віддавали такі накази, або мовчазно погоджувались на катування і насильство по відношенню до українських громадян, зазначила К. Левченко.

Україні допомагає міжнародна спільнота, зокрема Велика Британія створила фонд підтримки організацій в Україні, які допомагатимуть людям, що пережили сексуальне насильство під час війни. Міністерка закордонних справ Е. Трасс повідомила, що на підтримку цих організацій Лондон готовий виділити початково 10 млн фунтів (майже 400 млн грн).

Держава дуже хоче захистити кожному і кожного. Зараз ведеться робота з напрацювання змін до законодавства, а також забезпечення ідентифікації як загиблих осіб, так і загарбників-злочинців. Триває робота над

багатьма іншими законодавчими пропозиціями, спрямованими на ефективне розслідування міжнародних воєнних злочинів та покращення взаємодії між представниками Збройних сил України та правоохоронними органами при документуванні та розслідуванні цих злочинів. Посадові особи РФ, російські військові мають бути притягнуті до міжнародної кримінальної відповідальності, так само як і РФ – до міжнародної відповідальності (Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: вебсайт Факти ICTV (<https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20220328-seksualne-nasyilstvo-pid-chas-vijny-yak-povodytysya-zhertvikudy-zvertatysya-i-shho-robyty-pislya-togo-shho-stalosya/>); вебсайт «Детектор медіа» (<https://detector.media/infospace/article/198266/2022-04-09-seksualne-nasyilstvo-i-media-yak-pysaty-pro-zgvaltuvannya-pid-chas-vijny/>); вебсайт «Голос Америк» (<https://ukrainian.voanews.com/a/nasyilstvo-voienno-zlochyny/6533099.html>); вебсайт Zaxid.net (https://zaxid.net/ponad_20_ukrayinskih_bizhenok_zayavili_pro_seksualne_nasillya_z_boku_rosiyann1539881/); телеканал «Дом» (<https://kanaldom.tv/uk/90-zhertv-ne-povodomlyayut-pro-zlochyn-pro-problemy-rozsliduvannya-seksualnogo-nasyilstva-na-okupovanyhterytoriyah-rozpoviv-pravozahysnyk/>); вебсайт «Радіо Свобода» (<https://www.radiosvoboda.org/a/zhvaltuvannya-war-russia-ukraine-rape/31797719.html>); вебсайт LB.ua (https://lb.ua/society/2022/03/25/511017_yak_diyati_razi_seksualnogo.html); https://lb.ua/blog/elena_shuliak/512348_zlochyn_i_kara_yak_prityagnuti.html); вебсайт Deutsche Welle (<https://www.dw.com/uk/pravozakhysnytsia-pro-vypadky-zgvaltuvannia-viiskovymy-rf-v-ukraini/a-61322327>); вебсайт Zmina.info (<https://zmina.info/articles/zgvaltuvannya-yak-zbroya-zyavlyayutsya-svidchennya-masshtabnogo-seksualnogo-nasyilstva-v-ukrayini/>); вебсайт «Гендер в деталях» (<https://genderindetail.org.ua/news/chekaemo-vid-derzhavi-viznannya-faktu-zlochyniv.html>); вебсайт аналітичного центру «ЮрФем» (<http://jurfem.com.ua/seksualne-nasyilstvo-povyazane-zi-zbroinym-konfliktom-v-ukraini->

zakonodavche-reguluvannya/; <http://jurfem.com.ua/organy-reaguvannya-na-seksualne-nasylstvo-v-hodi-agresii-rosii-proty-ukrainy/>; <http://jurfem.com.ua/poperedzennya-seksualnogo-nasylstva-pid-chas-viyny-ta-pokarannya-zanyogo-rekomendacii-dlya-ukrainy/>; <http://jurfem.com.ua/chomu-seksualne-nasylstvo-pid-chas-zbroinyh-konfliktiv-ye-mizhnarodnym-zlochynom/>); вебсайт політичної партії «Слуга Народу» (<https://sluga-narodu.com/olena-shuliak-rosiyski-viyskovi-maiut-vidpovisty-za-seksualni-zlochyny-skoieni-v-ukraini/>);

вебсайт «Українська правда» (<https://www.pravda.com.ua/news/2022/04/9/7338432/>); вебсайт ZN.UA (<https://zn.ua/ukr/UKRAINE/vijna-v-ukrajini-britanija-dopomozhe-postrazhdalim-vid-seksualnogo-nasylstva.html>); вебсайт інформаційного агентства АрміяInform (<https://armyinform.com.ua/2022/04/07/denysova-zaklykaye-povidomyaty-pro-vypadky-vchynennya-seksualnogo-nasylstva-rosijskymy-vijskovymy/>); вебсайт BBC News Україна (<https://www.bbc.com/ukrainian/features-61004625>)).

Кривецький О., мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Реєстрація новонароджених за умов воєнного часу в Україні

З кінця лютого в Україні триває війна, яку розпочала Росія, цинічно назвавши це «військовою операцією». Та поки російські війська безжально знищують українські міста, життя в Україні непереможно триває: українські діти народжуються в метро, підвалах та укриттях, у лікарнях – під безперервними обстрілами чи у відносно безпечних умовах.

Водночас народження дитини – це не тільки радісна подія, а і низка бюрократичних процедур: держава повинна знати про появу нових громадян. Як змінились дії для реєстрації малюка в умовах війни?

У зв'язку з воєнним станом у країні та ситуацією, що склалася внаслідок військових дій, Міністерством охорони здоров'я України розроблено спрощену процедуру реєстрації народження дитини поза закладом охорони здоров'я на час воєнного стану. Про це розповіла Уповноважена Верховної Ради України з прав людини Л. Денісова. За її словами, МОЗ затверджено наказ № 407 від 4 березня 2022 р. «Про забезпечення реєстрації новонародженої дитини в умовах воєнного стану», що дозволяє засвідчити народження дитини в разі, якщо пологи відбулися поза межами закладу охорони здоров'я. У даному випадку документ про народження у формі медичного свідоцтва зможуть видавати медичні працівники, які були

присутні під час пологів або проводили перший медичний огляд новонародженого, засвідчували народження дитини та ті медпрацівники, які надають екстрену медичну допомогу.

Також чинним, наказом встановлено, що на період дії воєнного стану на території України для забезпечення реєстрації новонародженої дитини в органах державної реєстрації актів цивільного стану надавати медичні свідоцтва про народження дитини за формою № 103/о мають змогу фізичні особи-підприємці, які одержали ліцензії на провадження діяльності з медичної практики та надавали допомогу під час пологів, здійснювали перший медичний огляд новонародженого або породіллі після пологів, у тому числі поза закладом охорони здоров'я, без можливості подальшого транспортування породіллі та новонародженої дитини до відповідного надавача медичної допомоги, або за умови її відмови від такого транспортування в обставинах підвищеної загрози життю та здоров'ю.

У разі неможливості виписати медичне свідоцтво про народження дитини за формою № 103/о медпрацівник може виписати довідку довільної форми. Крім того, відтепер є можливість отримати свідоцтво про народження дитини в разі особистого звернення матері до закладу охорони здоров'я за наявності медичних документів щодо спостереження

вагітності або, якщо в електронній системі охорони здоров'я містяться медичні записи про вагітність породіллі.

Представник Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні М. Шахін повідомив, що зареєструвати дитину можна в найближчому відділі Державної реєстрації актів цивільного стану (ДРАЦС), де немає бойових дій. Для реєстрації знадобиться лише паперове медичне свідоцтво про народження за формою № 103/о. Його мають право видавати медпрацівники, які були присутні під час пологів або проводили перший огляд новонародженого. А ось громадянство України дитина, яка народилася за кордоном, може отримати в разі, якщо батьки або один із батьків на момент її народження є або були громадянами України. Місце народження дитини в цьому випадку не впливає на можливість набуття нею громадянства України, незалежно від того, народилася вона на території України чи за її межами. Адже громадянство дітей пов'язується насамперед із громадянством її батьків, а саме, з перебуванням у громадянстві України обох або одного з них та фактом реєстрації місця проживання батьків дитини чи одного з них на території України на момент народження дитини.

До речі, треба зазначити, що кожна сім'я, в якій народилася дитина, має право отримати від держави так званий «бемі-бокс» (пакунок малюка) або обрати одноразову грошову компенсацію за дану послугу, яку можна отримати впродовж 30-ти днів після народження дитини. На жаль, за інформацією Міністерства цифрової інформації послуга е-Малюк в «Дії» наразі недоступна у зв'язку з воєнним станом. Для отримання компенсації послуги «пакунок малюка» один із батьків має подати відповідну заяву разом із копією свідоцтва про народження та довідкою з пологового будинку про неотримання натуральної допомоги «пакунок малюка». У тому випадку, коли свідоцтва немає, достатньо додати копію документів, що підтверджують факт народження дитини в закладі охорони здоров'я або поза ним. У разі відсутності батьків заяву можуть подати патронатні вихователі, прийомні батьки, батьки-вихователі, опікуни новонародженої

дитини. Заява та всі необхідні документи подаються до структурних підрозділів з питань соціального захисту населення районних держадміністрацій, виконавчих органів міських, сільських, селищних рад, тобто до центрів надання адміністративних послуг відповідно до місця проживання (перебування). Розмір грошової компенсації вартості одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка» має становити не менш, ніж три розміри прожиткового мінімуму для дітей віком до шести років (6300 грн).

До того ж, уряд ухвалив розроблене Мінсоцполітики рішення, яке дозволяє родинам під час воєнного стану використовувати кошти грошової компенсації «пакунку малюка» на будь-які необхідні товари. Про це заявила міністр соціальної політики України М. Лазебна. «Ми розуміємо, що зараз родинам кошти можуть знадобитись на їжу, ліки, пальне для того, щоб переміститись в безпечне місце. І це – питання життя та здоров'я новонародженої дитини. Тому ми зняли обмеження на використання коштів грошової компенсації «пакунку малюка» на весь період воєнного стану плюс один місяць після його завершення», – сказала М. Лазебна. За її словами, за цього не застосовується вимога використати кошти грошової компенсації «пакунку малюка» протягом 12 місяців. Якщо раніше банки повертали до бюджету невикористаний родинами залишок через 12 місяців після перерахування коштів на картку, то зараз кошти залишаються в родині і вони можуть їх використовувати протягом воєнного стану плюс один місяць без цього обмеження. «Ми також розуміємо, що родинам може бути складно відкрити новий поточний рахунок зі спеціальним режимом використання, щоб отримати на нього кошти компенсації. Тому ми дозволили перераховувати її на будь-який рахунок родини, який вже відкритий в АТ КБ «ПриватБанк»», – прокоментувала М. Лазебна. Міністерка поінформувала, що окрім вищезазначеного ухвалене урядом рішення допоможе родинам під час воєнного стану отримати грошову компенсацію «пакунку малюка» за спрощеним порядком, який враховує можливі непередбачувані обставини пологів

та тимчасове переміщення родин (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційний вебпортал Верховної Ради України (<https://zakon.rada.gov.ua>), вебсайт Кабінету Міністрів України (<https://www.kmu.gov.ua/news>), вебсайт «Медична справа» (<https://www.medsprava.com.ua/article>)).*

gov.ua), вебсайт Кабінету Міністрів України (<https://www.kmu.gov.ua/news>), вебсайт «Медична справа» (<https://www.medsprava.com.ua/article>)).

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «Lv.ua»

Про автора: Яна Золотарьова, Громадянська мережа ОПОРА

Українська дорога в Гаагу веде через Рим

Ми щиро радіємо, коли Джо Байден називає вбивства українців російськими солдатами геноцидом, та обурюємося, коли Еммануель Макрон цього не робить. Однак усе це – лише слова, хоч і такі важливі. Потрібно, щоб публічні визначення та заяви перетворилися на дії – засудження винних у злочинах і звірствах. Для цього світ та Україна роблять багато. Але не все можливе.

Наприклад, Україна досі не ратифікувала Римський статут, який є важливим елементом міжнародного права. Правозахисники та юристи активно наполягають на його ратифікації. Про свою підтримку цього документа заявляла і генеральний прокурор України Ірина Венедиктова, однак політичної волі на розгляд цього питання в сесійній залі Верховної Ради досі немає. Щоб ратифікувати Римський статут, потрібно спершу зареєструвати відповідний законопроект, ініціатором якого має бути Президент.

Я – громадянка, що живе у вільній демократичній країні, де громадяни мають право говорити до влади та вимагати чогось від неї (що так дратує нашого ворога). Прочитавши низку статей та публікацій провідних юристів, маю сказати: я хочу, щоб Україна ратифікувала Римський статут.

Що таке Римський статут, як і коли його прийняли?

Римський статут – це міжнародний договір, за яким утворили Міжнародний кримінальний суд (МКС). Документ був прийнятий на

конференції ще в 1998 році, але він набрав чинності лише 1 липня 2002 року.

Дипломатична конференція в Римі, яку скликала Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй влітку 1998 року, тривала п'ять тижнів. Ця зустріч фіналізувала кілька років переговорів щодо встановлення постійного міжнародного трибуналу для судового переслідування осіб, звинувачених у геноциді та інших серйозних міжнародних злочинах (злочини проти людяності, воєнні злочини та злочини агресії). Дипломати зібралися, щоб доопрацювати і прийняти конвенцію про створення Міжнародного кримінального суду. В голосуванні взяли участь 120 держав. Результат: 92 голоси «за», 7 – «проти», 21 делегація утрималась.

Римський статут надає право Міжнародному кримінальному суду розглядати такі міжнародні злочини:

- геноцид;
- злочини проти людяності;
- воєнні злочини;
- злочини агресії.

Однак Міжнародний кримінальний суд може розглядати будь-яку справу лише за наявності однієї з таких умов:

держава підписала та ратифікувала Римський статут;

Рада Безпеки ООН передала справу до МКС (як це було у справі щодо Південного Судану та Лівії);

держава-учасниця Римського статуту сама ініціювала справу в МКС.

Україна підписала Статут 20 січня 2000 року. Однак у 2001 році Конституційний

* Збережено стиль і граматику оригіналу

суд ухвалив рішення про те, що цей договір суперечить Конституції України, тому його не ратифікували. У 2007 році Україна приєдналася до Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду і стала єдиною державою-учасницею угоди, що не ратифікувала Римський статут.

Що дає ратифікація Римського статуту?

Правники кажуть: якщо Верховна Рада ратифікує Римський статут, це дозволить поширити юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на Україну для розслідування злочинів на території України. Так, 42 країни-члени МКС звернулися до Каріма Хана, і Офіс Прокурора розпочав провадження щодо України. Наша держава теж зверталася до МКС. Прокурори працюють. Утім, ми маємо не всі механізми для доведення справи до результату. Саме тому ратифікація Римського статуту має важливий практичний сенс

Ратифікуючи Статут, країна стає членом Асамблеї країн-учасниць МКС, котра збирається щонайменше раз на рік. Країна-учасниця може вносити питання на порядок денний Асамблеї, пропонувати кандидатуру судді від країни та брати участь у виборах Прокурора МКС. Крім того, Асамблея приймає бюджет МКС, визначає процесуальний порядок судочинства і правила доведення, а також контролює роботу органів МКС. Як бачимо, для України важливо мати власний голос у Міжнародному суді.

Далі. Ратифікувавши Римський статут, Україна отримає механізм безпосереднього покарання тих, хто скоює міжнародні злочини. Жертви цих злочинів зможуть долучатися до розгляду справ. Вирок МКС обов'язковий до виконання, а наглядає за його виконанням сам Суд.

Крім того, ратифікація Римського Статуту – імпульс для розвитку внутрішнього законодавства і навчання фахівців. Для початку потрібно адаптувати Кримінальний кодекс України, зокрема, до норм Статуту. Наприклад, завершити шлях законопроекту №2689 від 27.12.2019. Верховна Рада прийняла його ще 20.01.2021 року, однак підпису Президента під ним досі немає.

Завершення ратифікації Римського статуту посилить дипломатичний тиск на росію і створить реальні передумови для притягнення її до відповідальності за всі злочини, скоєні на території України з 2014 року. Те, що рф не ратифікувала Римський статут, не зможе зупинити суд, якщо МКС збере достатньо доказів злочинних наказів.

Також рішення міжнародного неупередженого й аполітичного суду щодо рф будуть стимулом для розширення та продовження санкцій проти рф як держави-агресора.

Якщо ратифікація Римського статуту зробить розслідування міжнародних злочинів ефективнішим, а його результат – якіснішим, вагомим причин не ратифікувати цей договір, здається, не існує. Якщо ми хочемо розумної помсти у Гаазі, нам потрібно пройти через Рим (https://lb.ua/blog/yana_zolotarova/513938_ukrainska_doroga_gaagu_vede_cherez.html). – 2022. – 19.04).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Михайло Жернаков, голова правління Фондації DEJURE, д.ю.н.

Судді через ВР пропонують амністувати колег-зрадників і відкотити судову реформу

Прямо зараз, коли почалася вирішальна для цієї війни битва за Схід, судова мафія намагається проштовхнути через парламент рішення, яким дозволить усім суддям-зрадникам повернутися на посади і відсудити шалену кількість грошей. І одночасно фактично скасувати судову реформу, яку ми так довго і так складно запускали.

Пам'ятаєте, за кілька днів до війни звільнилися 10 членів Вищої ради правосуддя, злякавшись перевірки Етичною радою з міжнародниками? Через це ВРП втратила кворум і не може зараз, наприклад, звільняти суддів-зрадників.

Так от. Зараз в парламенті судді проштовхують низку абсолютно неконституційних рішень з відновлення ВРП. Одним із них, наприклад, повноваження ВРП хочуть передати Раді суддів. Нагадаю, це саме той орган, який на

догоду судовим мафіозі два місяці не виконував пряму вимогу закону щодо делегування своїх членів до Етичної ради. І тим самим блокував судову реформу, а з нею – міжнародну допомогу Україні.

Очолює Раду суддів і одночасно цю ганебну кампанію в парламенті голова РСУ Богдан Моніч, якого на цю посаду привели Вовк і Портнов. На кого працюють останні – думаю, нагадувати не треба.

Робиться це все в класичному гебельсівському стилі під соусом «ну і що, що неконституційно, нам суддів-зрадників треба звільняти».

Але вийде все навпаки. Через порушення Конституції (за нею звільняти суддів може лише ВРП) навіть найбільш відверті судді-зрадники через наші суди або ЄСПЛ зможуть поновитися на посадах. А ми їм виплачуємо меморіальні компенсації з бюджету, який інакше б витрачався на відновлення країни і лікування ветеранів.

Ну і звісно, ці зміни до закону повністю руйнують реформу і повертають судову систему в часи Януковича. Бо фактично скасовують конкурсний добір членів ВРП і перевірку кандидатів Етичною радою з міжнародниками.

А це робиться взагалі прямо на догоду путіну. Цитую частину його звернення щодо 'безчинств на Україні', яке безпосередньо передувало початку війни: «По требованию Запада киевские власти отдали представителям международных организаций преимущественное право отбора членом высших судебных органов – Совета правосудия (ВРП) и Квалифкомиссии судей (ВККС)».

Зовсім неочевидно, правда?

Я вже не кажу про те наскільки руйнування реформи зашкодить нашій інтеграції до ЄС (в Опитувальнику ЄС, про який говорив Президент, питання верховенства права – № 1).

Найцікавіше, що ми вже кілька днів як неопублічно відправили представникам судової влади і до комітету з правової політики модель як це можна зробити оперативно, конституційно і в повній відповідності до судової реформи.

Але членам комітету (не всім, але великій його частині) це, вибачте, до одного місяця. Судова мафія і путін їм, схоже, рідніші.

Все ще є час це виправити, але небагато. Я прошу всіх, хто долучений до цього процесу, звернути на це максимальну увагу і вибрати конституційне рішення, яке не руйнує реформи.

P.S. Як і раніше, при виборі «писати щось чи не писати публічно» я керуюся не тим, критикує це чи не критикує владу, а тим, наближає це чи не наближає перемогу.

По який бік від перемоги путін і судова мафія ми всі добре знаємо (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/zhernakov/625eb26b40ac1/>). – 2022. – 19.04).

Блог на сайті «Agropolit.com»

Про автора: Віталій Безгін, голова підкомітету з питань адміністративно-територіального устрою Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування

Як війна змінить регіональну політику в Україні: децентралізація, громади, податки, економіка

Через повномасштабну війну державна регіональна політика потребує повного переосмислення. Нова типологія територій, новий підхід до податкового регулювання та стратегій громад, зміни в адміністративно-територіальному устрої. Якою буде децентралізація після війни? Місцеве самоврядування було першим після Збройних Сил України, хто зустрівся з ворогом під час повномасштабного наступу РФ на Україну. І навіть на тимчасово захоплених територіях і в регіонах, де тривають активні бойові дії, місцева влада здебільшого продовжує працювати. Є поодинокі випадки колаборантів на політичних посадах, але це критично дрібна цифра.

Навіть ті громади, що перебувають у тимчасовій окупації, змогли змобілізувати харчові резерви, налаштувати логістику. Це означає, що з цієї точки зору реформа децентралізації вдалася.

Ще один доказ цьому – місцева влада повсюдно чинить опір окупантам. Особливо

яскравий приклад – Херсонська область, де відбуваються регулярні мирні мітинги проти окупації. Це означає, що ставка росіян не спрацювала, як і їхні «методички», за якими окупанти мали б співпрацювати з місцевою владою. Вони просто не розуміють, що в Україні працюють демократичні інституції, місцева влада – це люди виборні, а не призначені згори. Більше того, реформи останніх двох років, зокрема зміна адміністративно-територіального устрою, також ускладнили плани загарбників – адже вони спиралися на старі карти, старі підходи до того, як працює наша держава. І були абсолютно не готові до того, що насправді все функціонує по-іншому.

Разом із тим тепер регіональна політика потребує повного переосмислення. Підходи до розвитку територій, громад, регіонів, що здавалися логічними 2 місяці тому, просто не будуть працювати тепер.

Нова типологія територій

Сама регіональна стратегія тепер має ґрунтуватися на новій типології територій. Якщо раніше ми ділили їх за критерієм географічним, рельєфним (наприклад, гірські території), то зараз ключовим фактором стає безпека і віддаленість від збройних можливостей агресора. Саме на це в першу чергу зважатиме інвестор. Рельєф, логістика, наявність інфраструктури і робочих рук стає тим, що набувається, але не є критичним для інвестора. Мінрегіон вже провів тут гарну роботу, але вона потребуватиме законодавчого забезпечення. Бо типологія потягне за собою відмінності в підходах до управління, оподаткування і, навіть, адміністрування місцевих податків. Є спільна позиція з Мінрегіоном, Асоціацією Міст України, що тепер у нас буде 4 типи територій:

тимчасово окуповані території; території, де відбуваються бойові дії; опорні території – там, де спокійно, але при цьому вони надають першу допомогу тим територіям, де є бойові дії. Яскравий приклад подібного взаємозв'язку зараз – це Одеса-Миколаїв. Одеса цілеспрямовано щоденно завантажує гуманітарні вантажі на Миколаїв. Опорними також можна назвати Житомирську, Дніпропетровську області.

території глибоко тилу – найбезпечніші області, куди переселилося найбільше населення, куди відбувається релокація підприємств. Це регіони, котрі тепер генеруватимуть основу економіки та мають стати основою для економічного стрибка.

Категоризація буде гнучкою, адже ситуація на фронті змінюється. І, наприклад, Чернігівська область з території з активними бойовими діями тепер стає опорною.

Новий підхід до податкової та економічної політики

Найперший крок – це надати Уряду інструменти розподілити регіони на відповідні території. Після цього у різних регіонах має запрацювати дещо різна податкова та економічна політика.

Наприклад, у територіях глибокого тилу було б актуально нарешті здійснити передачу адміністрування місцевих податків на місця. Бо зараз держава не може повноцінно опікуватися цим питанням із низки причин. Якщо раніше ми говорили про певні преференції та інвестиції для високогірних територій, то тепер маємо забезпечити їх для територій, де тривали активні бойові дії і де потрібні активна відбудова та відновлення. Це означає, що якісь кошти вийматимуться з бюджетів територій глибоко тилу та йтимуть у вигляді базової дотації на слабші регіони, що стали вразливими внаслідок війни.

Стратегічне планування тепер буде гнучким

Якщо раніше ми вимагали стратегії громад щонайменше на сім років, відповідно до державної стратегії, то тепер розуміємо, що «цементувати» щось на такий тривалий термін просто не актуально. Зараз має бути більше тактичних кроків. Потрібно мати стратегічне планування на випадок абсолютно мирного плану, на випадок повторення загострення та на випадок нового повномасштабного вторгнення. І відповідно до цього розуміти, як працюватиме економіка тієї чи іншої території у тих чи інших умовах. Маємо бути готові до кожного сценарію розвитку подій.

Що буде з адміністративно-територіальним устроєм

На моє переконання, щонайменше у трьох областях, що звільнені від окупантів (Київська, Чернігівська, Сумська), конфігурації громад потребуватимуть перегляду. Дуже ймовірно, що ця ситуація повториться і в інших регіонах, де наразі тривають бойові дії. Економічне, соціальне та демографічне становище на цих територіях суттєво змінилося.

Багато людей, зокрема і місцевих підприємців, залишили свої домівки. Поки ми не знаємо, скільки з них повернуться. Щоб робити остаточні висновки, треба дочекатись завершення війни.

Також вкрай актуальною темою, що потребуватиме врегулювання, стануть поодинокі анклавні, що були збережені через законодавчі прогалини в 2020. Війна продемонструвала, що це гостро впливає на ефективність управління територіями. І це треба виправляти.

Змінилася і вся економіка. Раніше ми формували громади на основі економічних показників, перспектив на основі кількості дітей шкільного дошкільного віку тощо. Тепер, через внутрішню міграцію та збитки, нанесені окупантами нашій інфраструктурі, все змінилося.

Взяти, наприклад, Тростянецьку громаду, де окупанти знищили низку підприємств. Постає питання, чи є там тепер достатня кількість робочих місць.

Відбудова житла для переселенців

Підхід до житлового забезпечення переселенців має ґрунтуватися на робочих місцях, а інфраструктура – зростати навколо цього. Якщо першочерговою стане роздача житла, без забезпечення роботою, – ризикуємо наплодити гетто. Тож питання житла для переселенців має бути зав'язане тісно зв'язане з питанням перезапуску економіки. Повинна діяти формула: підприємство – місце роботи – місце навчання дітей – місце проживання людей.

Очільниця партії «Слуга Народу» Олена Шуляк разом із Мінцифри активно працюють над тим, аби надати можливість переселенцям зручно та швидко надавати інформацію про себе державі. Щоб та у свою чергу

могла комплексно закривати потреби ВПО. Наприклад, громадянин переїздить із Харкова до Тернополя. Він має поставити відмітку в Дії про своє нове місце проживання, про те, фахівцем у якій сфері він є, скільки в нього дітей і якого вони віку. Тоді держава зможе реально оцінювати, яка є потреба в робочих місцях і соціальних послугах, і ефективно забезпечувати ними ВПО.

Все вищесказане буде закладено в оновлену редакцію законопроекту про державну регіональну політику. Він ухвалений у першому читанні ще до війни, проте в тій редакції вже не актуальний. Розраховуємо протягом найближчих тижнів оновити законопроект з урахуванням нинішніх реалій. Зміниться навіть назва: замість законопроекту «про засади державної регіональної політики» буде законопроект «про політику відновлення та розвитку регіонів». Це точніше відобразить його суть і наші першочергові завдання (<https://agropolit.com/blog/503-yak-viy-na-zminit-regionalnu-politiku-v-ukrayini-detsentralizatsiya-gromadi-podatki-ekonomika>). – 2022. – 22.04).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Воєнний стан до 25 травня, 200 мільярдів гривень на армію та переселенців, спрощення отримання допомоги для безробітних, скасування 1,2 тисячі радянських правових актів, захист українців в окупації – детально про усі 19 прийнятих Верховною Радою рішень 21 квітня

21 квітня у роботі Верховної Ради вперше у військовий час мало місце політичне, а іноді популістичне обговорення окремих питань порядку денного, а також провалені законопроекти (голосів не вистачило щоб прийняти закони про особливості приватизації у воєнний стан і про дерегуляцію трудових відносин).

/більше та оперативніше – в моєму телеграм-каналі: <https://t.me/frolovProParliament/>

Нижче – про зміст усіх 19 прийнятих законів (постанов):

1. Законом 7300 затвердили Указ Президента про продовження строку дії воєнного стану в Україні з 25 квітня ще на 30 днів – до 5 годин 30 хвилин 25 травня.

2. Законом 7194 внесли зміни до законів про санкції, про правовий режим воєнного стану, про запобігання легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму для формування ресурсів для мінімізації/усунення гуманітарних наслідків руйнування цивільної інфраструктури України, а також компенсації заподіяної шкоди жертвам злочинів, вчинених представниками держави-агресора на території України.

3. Законом 7278 звільнили від оподаткування раніше встановлену суму винагороди за добровільно передану ЗСУ придатну для застосування бойову техніку держави-агресора, зокрема, за літак 1 млн, вертольот – 500 тис, танк – 100 тис доларів США.

4. Законом 4284 провели деряднянізацію законодавства України, скасувавши дію та визнавши такими, що не застосовуються на території України, близько 1200 актів органів влади СРСР та УРСР.

5. Постановою 7301 відкликали Віктора Медведчука з посади члена Комітету з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій нацменшин і міжнародних відносин.

6. Законом 7299 спрямували додаткові 200 млрд грн до Резервного фонду держбюджету виключно на потреби безпеки і оборони та фінансування внутрішньо-переміщених осіб, збільшивши на цю суму внутрішні та зовнішні запозичення у рівних частинах по 100 млрд грн, а також перенесли з 1 січня 2023 року на 1 травня 2022 року початок автоматичного зарахування до бюджетів місцевого самоврядування акцизного податку з роздрібного продажу сигарет та тютюнових виробів, що сплачуватимуть виробники, а не торговці.

7. Законопроектом 7269, прийнятим за основу, запропонували врегулювати особливості діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану, уповноваживши

сільського, селищного, міського голову територіальної громади, на території якої не ведуться бойові дії та не прийнято рішення про утворення військових адміністрацій, на внесення змін до складу виконкому відповідної ради, затвердження тимчасової структури ОМС, внесення необхідних для воєнного стану змін до місцевого бюджету; надати повноваження місцевої ради, її виконавчих органів, сільського, селищного або міського голови – відповідному начальнику військової адміністрації населеного пункту; унеможливити припинення повноважень органів державної влади, інших державних органів, ОМС; спростити процедури прийняття кадрових рішень щодо посад в ОМС, керівників суб'єктів комунального сектору; впорядкувати надання адміністративних та інших публічних послуг; уповноважити обласні військові адміністрації за погодженням з Генштабом ЗСУ визначати ТерГромади, на яких ведуться бойові дії, та оточені населені пункти.

8. Законом 7270 удосконалили та привели до реалій поточної війни та меж окупації Закон про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України, зокрема, встановили цілі державної політики на ТОТ (забезпечення державного суверенітету України, деокупації, захисту прав і свобод фіз/юр осіб..), врегулювали питання підслідності та здійснення правосуддя на ТОТ, гарантували невтрату громадянства України при примусовому автоматичному набутті громадянства рф, поклали на окупанта-рф відшкодування заподіяної матеріальної та моральної шкоди, гарантували право власності фіз/юр осіб на майно та зем.ділянки на ТОТ незалежно від перебування їх на обліку як ВПО, заборонили відновлення водопостачання до Криму до відновлення суверенітету України, розширили можливості здобуття вищої та іншої освіти за кошти держбюджету для вступників з ТОТ, врегулювали питання виїзду з/виїзду до ТОТ, впровадили визначення гуманітарних коридорів, заходів з деокупації, лінії зіткнення, окупаційних адміністрацій тощо, надали міністерству І.Верещук визначати перелік особистих речей для переміщення через адмін.

межу, уточнили райони і території відсічі і стримування збройної агресії РФ, в т.ч. для надання статусу учасника війни та учасника бойових дій.

9.Законом 7275 на період дії воєнного стану встановили призначення допомоги по безробіттю з першого дня надання відповідного статусу і без особистого відвідування центру зайнятості на підставі даних держреєстрів у разі перебування безробітного на ТОТ або в зоні бойових дій, обмежили мінімальний розмір допомоги по безробіттю 150% мінімальної зарплати, уповноважили Уряд визначати перелік та особливості надання соцпослуг, компенсацій та допомог у сфері зайнятості та соцстрахування на випадок безробіття.

10.Законопроектом 7227, прийнятим за основу, запропонували встановити особливості організації роботи постачальників електронних комунікаційних мереж та послуг в умовах воєнного стану щодо виконання провайдером розпоряджень Національного центру оперативно-технічного управління електронними комунікаційними мережами України, здійснення провайдером обмеження або припинення надання відповідних послуг на підставі рішення РНБО, скорочення терміну консультацій з учасниками ринку при підготовці проєктів актів до 3 днів.

11.Законопроектом 7264, прийнятим за основу, запропонували спростити вимоги щодо ведення сільського господарства в умовах воєнного стану та зменшити бюрократичне навантаження на аграрний бізнес, зокрема, дозволити державну реєстрацію пестицидів і агрохімікатів без висновку СЕС та відбору відповідних зразків приватними лабораторіями та аудиторами із сертифікації (агрономами-інспекторами), спростити фітосанітарні вимоги при переміщенні продукції рослинного походження, дозволити оформлення електронного фітосанітарного сертифіката, надати українським органічним виробникам, які здійснювали виробництво за стандартами ЄС, право перейти на українські стандарти виробництва без додаткового перехідного періоду, відтермінувати на 3 роки необхідність облаштування та оснащення прикордонних

інспекційних постів за євростандартами та перенести на 1 рік введення в дію Закону про ветеринарну медицину.

12.Законопроектом 7289, прийнятим за основу, запропонували на період воєнного стану забезпечити максимально оперативне надання земельних ділянок державної, комунальної власності в оренду для розміщення виробничих потужностей евакуйованих підприємств та у постійне користування виконавчим органам місцевих рад для розміщення об'єктів тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб, уповноважити місцеві ради в умовах призупинення роботи Держреєстру речових прав на нерухоме майно та Держземкадастру передавати в оренду земельні ділянки сільгосппризначення без державної реєстрації права комунальної власності, а районні військові адміністрації – проводити реєстрацію зміни цільового призначення земельних ділянок, надати право безперешкодного доступу відповідних служб до земельних ділянок усіх форм власності для підтримання в належному стані об'єктів технічної інфраструктури, газотранспортної та газорозподільних систем, систем водопостачання/відведення, тепло-генерації/постачання, електронних комунікацій.

13.Законопроектом 7282, прийнятим за основу, запропонували запровадити спеціальну містобудівну Програму комплексного відновлення населеного пункту (території) із визначенням просторових та соціально-економічних пріоритетів постраждалих міст і регіонів, а також визначити нормативи та процедури будівництва та розміщення тимчасових споруд для життєзабезпечення населення, розміщення виробничих потужностей переміщених (евакуйованих) підприємств, обстеження пошкоджень нерухомого майна тощо.

14.Законопроектом 7249, прийнятим за основу, запропонували дозволити вітчизняним газодобувним підприємствам з 1 квітня 2022 року до завершення місяця припинення воєнного/надзвичайного стану сплачувати ренту за користування надрами не в повному обсязі, а у розмірі обсягу реалізації газу у

звітному періоді зі сплатою залишку зобов'язань протягом 3 місяців після скасування воєнного стану.

15.Законопроектом 7255, прийнятим за основу, запропонували імплементувати норми міжнародного гуманітарного права у сферу цивільного захисту, зокрема щодо маркування розпізнавальними знаками будівель та споруд, транспортних засобів, які підпадають під дію норм відповідної Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 1949 року, видачі посвідчень відповідним особам, порядку ідентифікації загиблих та їх поховання, а також уповноваження ОМС, військових формувань, правоохоронних органів спецпризначення та добровольців на ліквідацію наслідків бойових дій чи надання ГумДопомоги цивільним.

16.Законопроектом 7280, прийнятим за основу, запропонували на період дії воєнного стану визначити вичерпний перелік виключень із законодавства про запобігання корупції на одержання коштів, продукції, подарунків, благодійної допомоги безоплатно або за нижчою ціною, декларування відповідних відомостей, передачі відповідних подарунків, подання повідомлення про суттєві зміни у майновому стані, зокрема, спрямованих для цілей підтримки ЗСУ та надання гуманітарної допомоги постраждалим українцям, а також щодо осіб, які знаходяться на окупованих територіях.

17.Законом 5847 розмежували повноваження між МВС та ДСНС для повної правової визначеності при здійсненні захисту населення, територій, майна, матеріальних і культурних цінностей від пожеж, інших надзвичайних ситуацій, запобігання виникненню таких ситуацій та ліквідації їх наслідків, державного нагляду у сфері пожежної та техногенної безпеки.

18.Законом 6416 продовжили до 1 квітня та 31 грудня 2023 року дію окремих норм, пов'язаних із закупівлями лікарських засобів за договорами керованого доступу, особливостей державної реєстрації, маркування, дії реєстраційних посвідчень та обігу відповідних лікарських засобів та медичних виробів.

19.Законом 3688 дозволили безоплатну передачу з державної в комунальну власність ЦМК державних пожежно-рятувальних підрозділів, іншого нерухомого та рухомого майна, яке не використовується і не планується до використання в підрозділах цивільного захисту (https://censor.net/ua/blogs/3335822/voyennyi_stan_do_25_travnja_200_milyardiv_gryven_na_armiyu_ta_pereselentsiv_sproschennya_otrymannya). – 2022. – 21.04).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Михайло Цимбалюк, народний депутат України

У парламенті домоглися відхилення Законопроекту, який звужує права профспілок

Спільними зусиллями команди ВО «Батьківщина» під час засідання Верховної Ради України, 21 квітня, вдалося відхилити та зняти з розгляду Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції трудових відносин» (№5388). Ця законодавча ініціатива ставила під величезний сумнів захист прав понад 16 мільйонів зайнятого населення в Україні. А тим більше розгляд його в час воєнного стану, коли не оприлюднюється порядок денний сесії, не відбувається соціальний діалог представників влади і громадськості такі законопроекти просто не потрібно ставити до розгляду.

Ухвалення цього Законопроекту могло призвести до звільнення без згоди профспілок, поширення нестійкої зайнятості, безмежної матеріальної відповідальності працівників.

Під час підготовки цієї законодавчої ініціативи разом з Юлією Тимошенко пропонували, щоб трудові договори могли укладатися на невизначений і на визначений строк. Якщо законом не встановлено інше, трудовий договір вважається укладеним на невизначений строк. У порівняльній таблиці ж передбачено, що строковий договір укладається не більше, як на п'ять років, що є обмеженням прав працівників.

В умовах загостреного війною дефіциту робочих місць, коли власникам стало легше

диктувати свою волю, пропонувалося віддати ключові питання трудових відносин нібито на розсуд сторін. У силу законів працівників просто змусять відмовитися від своїх прав на стабільну зайнятість і обмеження робочого часу.

Окрім того, не врахували норму, що випробування не встановлюється при прийнятті на роботу:

молодих робітників після закінчення професійних навчально-виховних закладів; молодих спеціалістів після закінчення вищих навчальних закладів;

осіб, звільнених у запас з військової чи альтернативної (невійськової) служби;

осіб, обраних на посаду; переможців конкурсного відбору на заміщення вакантної посади;

осіб, які пройшли стажування при прийнятті на роботу з відривом від основної роботи;

одиноких матерів, які мають дитину віком до шістнадцяти років або дитину з інвалідністю;

осіб на тимчасові та сезонні роботи;

внутрішньо переміщених осіб;

дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 23 років (https://censor.net/ua/blogs/3335988/u-parlamenti_domoglysyia_vidhylennya_zakonoproektu_yakyyi_zvujuye_prava_profspilok). – 2022. – 22.04).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Олександр Чабаненко, директор Програми Право Українського інституту майбутнього, адвокат

Люстрація 2.0: старі граблі на новий лад?

В Верховній Раді України зареєстровано законопроект (#7318) з досить промовистою назвою – «про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо очищення влади від засновників та членів антиукраїнських політичних партій».

Важко не погодитися з авторами вказаного проекту, що російсько-українська війна актуалізувала питання очищення влади та

публічного простору від колаборантів та зрадників.

Питання – в тому, наскільки ефективні заходи пропонує вказаний проект закону.

Інструмент, який пропонується проектом, – заборона протягом десяти років з дня набрання чинності законом особам, які були засновниками або членами певних, як вказано в самій назві проекту, «антиукраїнських», політичних партій, бути кандидатом на посади Президента України, народного депутата України, депутата місцевої ради, сільського, селищного, міського голови.

Таким чином, маємо справу з проектом закону про люстрацію 2.0.

У цьому зв'язку необхідно звернути увагу на ряд моментів.

Перший.

Чинним українським законодавством гарантовано право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії.

Другий.

Відповідно до вимог Конституції України, обмеження вказаного права повинно відповідати критерію законності.

Третій.

Відповідно до положень Конституції України, ніхто не може бути обмежений у правах за належність до політичних партій.

Четвертий.

Чинним українським законодавством передбачено, що українські суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенція) та практику Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) як джерело права.

П'ятий.

ЄСПЛ в рішенні по справі «Полях та інші проти України» (щодо нашого закону про люстрацію 1.0) зазначив, в тому числі, що практика, коли люстрації піддаються особи тільки через те, що вони обіймали посади в певній партії в певний період, не відповідає вимогам Конвенції.

Таким чином, можна зробити висновок, що вказаний законопроект з високою вірогідністю не відповідає ні вимогам Конституції України, ані положенням Конвенції та практиці ЄСПЛ.

У зв'язку з чим ефективність запропонованого інструменту викликає обґрунтовані сумніви.

І на додаток.

Згадаємо, що навіть Нюрнберзький трибунал не засудив жодної «злочинної організації», як і не засудив всіх осіб, які входили до складу членів вказаних організацій.

Він вказав, що членство навіть в таких організаціях, як СС чи гестапо є тільки формальним приводом для проведення розслідування щодо діянь певної особи.

Це, на нашу думку, треба робити і в нашому випадку (https://censor.net/ua/blogs/3337216/lyustratsiya_20_stari_grabli_na_novuyi_lad). – 2022. – 27.04).

Блог на сайті «Ракурс»

Про автора: Микола Хавронюк

Обов'язок захищати Вітчизну і нові статті Кримінального кодексу

Стаття 43-1. Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України {Розділ VIII КК України доповнено статтею 43-1 згідно із Законом №2124-IX від 15.03.2022}

Закон від 15 березня 2022 р. №2124-IX набрав чинності 21 березня 2022 р. З цього дня обставини, визначені у ст. 43-1 Кримінального кодексу України (далі – КК), виключають кримінальну протиправність за будь-яке діяння, що описане як таке у цьому Кодексі.

Стаття 43-1. Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України

1. Не є кримінальним правопорушенням діяння (дія або бездіяльність), вчинене в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту та спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни, якщо це заподіяло шкоду життю або здоров'ю особи, яка здійснює таку агресію, або заподіяло шкоду правоохоронюваним інтересам, за відсутності ознак катування чи застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом,

інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

2. Кожна особа має право на захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України незалежно від можливості уникнення зіткнення, заподіяння шкоди або звернення за допомогою до інших осіб чи органів державної влади, Збройних Сил України.

3. Особа не підлягає кримінальній відповідальності за застосування зброї (озброєння), бойових припасів або вибухових речовин проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, та за пошкодження чи знищення у зв'язку з цим майна.

4. Не вважається виконанням обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України діяння (дія або бездіяльність), спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни, яке явно не відповідає небезпечності агресії або обстановці відсічі та стримування, не було необхідним для досягнення значної суспільно корисної мети у конкретній ситуації та створило загрозу для життя інших людей або загрозу екологічної катастрофи чи настання інших надзвичайних подій більшого масштабу.

Відповідно до Конституції України (статті 17 і 65) захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є справою всього Українського народу; захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком громадян України. Належне виконання громадянами своїх обов'язків має бути забезпечене державою. Це впливає зі ст. 23 Конституції України: кожна людина має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

Водночас у ст. 3 Конституції України визначено: права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

У цьому контексті слід звернути увагу на те, що у ст. 43-1 КК захист Вітчизни, незалежності та

територіальної цілісності України визначається і як обов'язок, і як право кожної особи.

Право, визначене у ст. 43-1 КК, є абсолютним: кожна особа має право на захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України (далі – право на захист Вітчизни) незалежно від можливості уникнення зіткнення, заподіяння шкоди або звернення за допомогою до інших осіб чи органів державної влади, Збройних Сил України (ч. 2 ст. 43-1 КК).

Значення деяких термінів, застосованих у ст. 43-1 КК (цифрами позначені ознаки, що визначають відповідне поняття)

1) особа – будь-яка особа, яка має право або виконує обов'язок щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, незалежно від наявності громадянства України, віку, статі та інших ознак;

2) воєнний стан – це особливий правовий режим (політико-економічна ситуація), що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України чи її територіальній цілісності.

Він передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню і органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав та свобод людини й громадянина і прав та законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень;

3) поняття збройний конфлікт має правове значення для кваліфікації, якщо такий конфлікт відбувається поза межами воєнного стану – у разі фактичного початку воєнних дій, але ще до оголошення воєнного стану, або взагалі у мирний час.

Збройний конфлікт може бути проявом гібридної війни – війни, основним інструментом якої є створення державою-агресором в іншій державі внутрішніх конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей. При цьому сама держава-агресор намагається видаватися непричетною до розв'язаного конфлікту. Типовими

компонентами гібридної війни є пропаганда та інші прояви інформаційної війни, економічне удушення, підтримка сепаратизму і тероризму, сприяння створенню нерегулярних збройних формувань, диверсійна діяльність, розширення мережі шпигунів тощо;

4) особи, які здійснюють збройну агресію проти України, – будь-які особи, що відповідно до міжнародного гуманітарного права належать до комбатантів, тобто всі учасники збройного конфлікту міжнародного характеру:

а) особовий склад регулярних збройних сил РФ;

б) особовий склад формувань, що входять або не входять до складу збройних сил РФ. Це військовослужбовці інших, крім збройних сил, військових формувань РФ: Росгвардії, рятувальних військових формувань цивільної оборони, служби зовнішньої розвідки, федеральної служби безпеки, органу державної охорони, військової прокуратури, слідчих органів слідчого комітету, федерального органу забезпечення мобілізаційної підготовки, спеціальних формувань, військових навчальних закладів тощо. Це також військовослужбовці збройних сил так званих «ДНР» і «ЛНР», «ПВК», представники будь-яких інших збройних формувань, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора. Окрема категорія представників держави-агресора, – це особи, які не визнаються комбатантами: найманці, тобто представники третіх країн, які воюють на боці РФ, і шпигуни (див. статті 46 і 47 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, що стосуються захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 р.).

Умови, за яких діяння, передбачене КК України, не визнається кримінальним правопорушенням. Відповідно до ч. 1 ст. 43-1 КК таке діяння:

1) вчинене в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту. Воєнний стан в Україні оголошено з 24 лютого 2022 р. згідно з Указом Президента України від 24.02.2022 р. №64/2022 (в подальшому воєнний стан двічі продовжувався);

2) спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії РФ або агресії іншої країни. Виходячи з цієї ознаки, не охоплюється положеннями ст. 43-1 КК, наприклад, вбивство військовополоненого або інше кримінальне правопорушення, яке вчинене не у зв'язку з відсіччю чи стримуванням збройної агресії РФ або агресії іншої країни;

3) спричинило шкоду:

а) життю або здоров'ю особи, яка здійснює агресію, або

б) будь-яким іншим правоохоронюваним інтересам, за відсутності ознак катування чи застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

4) шкоду заподіяно шляхом застосування зброї (озброєння), бойових припасів або вибухових речовин:

а) особам, які здійснюють збройну агресію проти України, або

б) майну.

Частина 2 ст. 43-1 КК надає особі можливість (гарантії) діяти рішуче інаступально: незалежно від того, чи можна уникнути зіткнення, заподіяння шкоди або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів державної влади чи Збройних Сил України.

Положення ч. 3 ст. 43-1 КК дозволяє особі, яка реалізує право на захист Вітчизни, застосовувати зброю (озброєння), бойові припаси або вибухові речовини проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, та пошкоджувати і знищувати у зв'язку з цим будь-яке майно. Відповідальність за такі діяння не настає навіть у разі умисного знищення майна.

Водночас положення частин 1 і 4 ст. 43-1 КК попереджають про недопущення випадків перевищення виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України. Так, не вважається виконанням такого обов'язку діяння (дія або бездіяльність), спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії

Російської Федерації або агресії іншої країни, за сукупності таких умов:

діяння є умисним (це впливає зі спрямованості);

воно явно не відповідає небезпечності агресії або обстановці відсічі та стримування;

воно не було необхідним для досягнення значної суспільно корисної мети у конкретній ситуації та

ним створено загрозу для життя інших людей або загрозу екологічної катастрофи чи настання інших надзвичайних подій більшого масштабу.

Наприклад, ідеться про умисний удар артилерії чи мінометів по житлових будинках, серед яких стоять танки агресора, що спричинило загибель цивільного населення, або підриг мосту задовго до того, як війська агресора наблизились до нього, що унеможливило проведення евакуації людей, або підриг дамби чи цистерн з небезпечною речовиною тощо. Також в законі прямо вказано, що перевищенням виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни вважаються: а) катування, б) застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, і в) інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Тому військовослужбовцям України на це треба зважати.

Кримінальне провадження, почате за фактом діяння, вчиненого у стані виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни (якщо не було перевищення її меж), підлягає закриттю внаслідок відсутності події кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 284 КПК).

Законом від 15 березня 2022 р. №2124-IX, крім доповнення КК статтю 43-1, внесено зміни до Закону «Про оборону України» – статтю 1 доповнено визначенням бойового імунітету.

«Бойовий імунітет – звільнення

1) військового командування, військовослужбовців, добровольців Сил територіальної оборони Збройних Сил України, працівників правоохоронних органів, які відповідно до своїх повноважень беруть участь

в обороні України, осіб, визначених Законом України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України», від відповідальності, у тому числі кримінальної, 2) за втрати особового складу, бойової техніки чи іншого військового майна, наслідки застосування збройної та іншої сили 3) під час відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, виконання інших завдань з оборони України 4) із застосуванням будь-яких видів зброї (озброєння), 5) настання яких з урахуванням розумної обачності неможливо було передбачити при плануванні та виконанні таких дій (завдань) або які охоплюються виправданим ризиком, крім випадків порушення законів та звичаїв війни або застосування збройної сили, визначених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України».

З цього визначення випливає, що змістом бойового імунітету є звільнення від відповідальності, у т. ч. кримінальної:

1) таких суб'єктів – [представників] військового командування, військовослужбовців, добровольців Сил територіальної оборони Збройних Сил України, працівників правоохоронних органів, які відповідно до своїх повноважень беруть участь в обороні України, осіб, визначених Законом «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» (йдеться про всіх громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України);

2) за таких обставин – під час відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту, виконання інших завдань з оборони України;

3) із застосуванням таких знарядь – будь-яких видів зброї (озброєння);

4) за такі наслідки – втрати особового складу, бойової техніки чи іншого військового майна, наслідки застосування збройної та іншої сили;

5) за такого психічного ставлення до вказаних наслідків – «з урахуванням розумної обачності» (не кримінально-правовий термін):

а) їх неможливо було передбачити при плануванні та виконанні таких дій (завдань) або

б) їх можна було передбачити, але вони охоплюються виправданим ризиком, за винятком «випадків порушення законів та звичаїв війни або застосування збройної сили (?)), визначених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

У цьому контексті слід нагадати, що умови виправданого ризику згідно зі ст. 42 КК такі:

ризиковане діяння вчиняється для досягнення значної суспільно корисної мети;

неможливо досягнути відповідної мети без вчинення ризикованого діяння;

особа обґрунтовано розраховувала, що вжиті нею заходи є достатніми для відвернення шкоди правоохоронюваним інтересам;

ризиковане діяння завідомо не створювало загрозу для життя інших людей або загрозу екологічної катастрофи чи інших надзвичайних подій.

[Остання умова абсолютно не вписується в «бойовий імунітет». Тому добре, що про виправданий ризик не згадується у ст. 35-1 КК].

При застосуванні ст. 43-1 КК судам, з урахуванням суперечностей між її текстом та визначенням «бойового імунітету» в Законі «Про оборону України», слід керуватися тільки положеннями ст. 43-1 КК. Помилка законодавця полягає в тому, що він створив такі суперечності.

У контексті ст. 43-1 КК також слід згадати, що згідно із Законом «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» від 3 березня 2022 р. №2114-IX, який набрав чинності 7 березня 2022 р., Розділ II «Прикінцеві та перехідні положення» Кримінального кодексу України доповнено новим пунктом 22.

«22. Цивільні особи не несуть кримінальної відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована відповідно до вимог Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України».

З урахуванням положень статей 1 і 4 вказаного Закону визначені умови, за яких діяння (застосування цивільними особами зброї) не визнається кримінальним правопорушенням:

1) суб'єкт – спеціальний («цивільні особи» – громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України);

2) діяння – застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України;

3) обстановка – у період дії воєнного стану, під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії РФ та/або інших держав;

4) знаряддя – власна нагородна зброя, спортивна зброя (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливська нарізна, гладкоствольна чи комбінована зброя та бойові припаси до неї. Згідно зі ст. 3 Протоколу ООН про вогнепальну зброю вогнепальною зброєю є будь-яка переносна ствольна зброя, яка спричинює постріл та призначена або може бути легко пристосована для спричинення пострілу чи прискорення кулі або снаряду за рахунок енергії вибухової речовини, за винятком старовинної вогнепальної зброї або її моделей. Згідно з Інструкцією, затвердженою наказом МВС від 21 серпня 1998 р. № 622 «вогнепальна зброя» – це зброя, призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння метального заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані. У Додатку №1 Європейській конвенції з контролю за придбанням та зберіганням вогнепальної зброї приватними особами (ETS № 101) (Україна до Конвенції не приєдналась), є дуже детальне визначення поняття «вогнепальна зброя»;

5) наслідки (школа) не визначаються, тобто можуть бути будь-якими.

Ст. 43-1 КК – П. 22 Розділу II

1) суб'єкт – загальний («кожна особа») – суб'єкт – спеціальний («цивільні особи»),

2) діяння – будь-яке, спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії РФ або агресії іншої країни – діяння – застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України

3) обстановка – в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту – обстановка

– у період дії воєнного стану, під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії РФ та/або інших держав

4) знаряддя – зброя (озброєння), бойові припаси, вибухові речовини, будь-які інші засоби ведення війни, не заборонені міжнародним правом – знаряддя – власна нагородна зброя, спортивна зброя (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливська нарізна, гладкоствольна чи комбінована зброя та бойові припаси до неї

5) шкоду заподіяно життю чи здоров'ю особи, яка здійснює агресію, або будь-яким іншим правоохоронюваним інтересам, але за відсутності ознак катування чи порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України – наслідки (шкода) не визначаються, тобто можуть бути будь-якими.

Проте, заборона порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами (у т.ч. і катування), презюмується.

Говорячи про співвідношення ст. 43-1 КК і п. 22 Розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» КК, слід виходити з того, що Закон від 15 березня 2022 р. №2124-IX регулює ті самі правові відносини, що і Закон «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» від 3 березня 2022 р. №2114-IX. Але оскільки перший з названих законів прийнятий та став чинним пізніше і регламентує відповідні питання більш широко і детально, то ним фактично скасовано положення другого з названих законів, які з 21 березня 2022 р. не підлягають застосуванню (<https://racurs.ua/ua/b221-obov-yazok-zahischati-vitchiznu-i-novi-statti-kriminalnogo-kodeksu.html>). – 2022. – 16.04).

Блог на сайті «Ракурс»

Про автора: Марія Островська

Мій дім – моя фортеця: перспективи компенсації за зруйноване житло

Вираз, що належить англійському юристу XVII ст. Едуарду Коку, під час нищівної війни

Росії проти України XXI ст. набув іншого змісту. Колись цей принцип зводився до того, що власна оселя є особливим місцем на землі, де людина може і має почувати себе у повній безпеці. Первинне значення відомого вислову пов'язане з коментарями до британського законодавства щодо недоторканості житла та непорушності права власності.

Перше, що стало важливим для кожного українця, починаючи з 24 лютого.2022 року, це – поради фахівців-архітекторів, які відповідали на запит про найбезпечніші місця у власному будинку. Зокрема, так зване правило «двох стін», що за словами постраждалих у місті Києві «реально працює» на практиці. Але публікація присвячена не архітектурно-рятувальним, а правовим аспектам. Після вирішення первинного завдання – вижити, постає друге – отримати відшкодування за зруйновану оселю.

Варто визнати, війні – 8 років, і нормативно-правовими актами, що так чи інакше регулювали механізм компенсації шкоди цивільному населенню за втрачене житло на Донбасі, були:

Кодекс цивільного захисту України;

Закон України «Про боротьбу з тероризмом»;

Порядок надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 р. № 947.

Здавалось, головний шляхетний аспект для законодавства української держави – це запровадження норм про повне відшкодування збитків внаслідок зруйнованого житла на підконтрольній території за рахунок Державного бюджету України. І це, незважаючи на непопулярні підходи міжнародних судових інституцій, що відштовхуються від принципу «на війні, як на війні».

Однак перші два нормативно-правові акти відсилають до спеціального закону, який мав би передбачити порядок відшкодування, але так і не був прийнятий.

Щодо постанови КМУ 2013 р. зі змінами станом на 09.12.2021 р., то вона була працездатна, проте мала непереборні недоліки:

1. За зруйноване житло:

а) ліміт суми компенсації в 300 000 грн;

б) обов'язкова відмова від права власності на користь держави;

2. За пошкоджене житло – грошова допомога у сумі від 3 до 15 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Отже, компенсація за руїни у Донецькій та Луганській областях була мізерною і сенс проходити процедуру був лише тоді, коли знищений вціл будинок вартував в еквіваленті менше 10 тисяч доларів США. Сумніваюсь, що така нерухомість була у постраждалих регіонах України. Зокрема, в квартирах міста та передмістя Києва за ці гроші можна хіба що замінити вікна та підвіконня. На відміну від повної руйнації будинку, у разі його пошкодження – законодавчий механізм був доречним лише для витрат на суму трохи більше 1000 доларів ($15 \times 2481 = 37\,215$ грн).

Судова практика весь цей час була неоднозначною, але останні рішення КЦС ВС свідчили про задоволення вимог мешканців Донбасу в межах сум 80-150 тисяч гривень не на підставі зазначених нормативно-правових актів, а внаслідок порушення Україною ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (постанови від 16.02.2022 у справі № 264/881/18, від 07.02.2022 у справі № 242/4767/16-ц, від 24.11.2021 у справі № 243/2107/18, від 03.11.2021 у справі № 243/11763/17, від 27.10.2021 у справі № 243/5286/17, від 09.06.2021 у справі № 408/794/20-ц).

З початку нової епохи руйнівної війни Росії проти України, що набула абсолютних масштабів, законодавство зазнало певних змін. І отже:

20 березня 2022 р. Кабінетом міністрів України прийнята постанова № 326, якою затверджений Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації

Цей нормативно-правовий акт здебільшого має декларативний характер і просто розкладає

втрати на типи (людські, військові, житлові тощо). Постанова відсилає до необхідності прийняття спеціальних методик профільних міністерств, що визначатимуть загальну шкоду та збитків по напрямках.

26 березня 2022 р. Кабміном прийнята постанова № 380 якою затверджений Порядок подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації.

Ця постанова уряду створила юридичну основу для направлення індивідуальних заяв про втрати нерухомого майна громадян. Її зміст відомий, як «правила подачі заявки через Дію». Хоча це не є єдиним способом, адже КМУ додатково встановив варіанти направлення повідомлення через ЦНАП та нотаріусів.

Наголошу, який би спосіб не обрали потерпілі, слід обов'язково зафіксувати подачу повідомлення письмовими доказами: зберегти копію заяви із відміткою, завантажити або переслати на емейл з «Дію», зняти відео екрану смартфона. На мій погляд, простіше та надійніше робити це через нотаріусів.

Такий порядок КМУ поки що означає лише акумуляцію державою статистичних даних для розуміння їх обсягу, складу та подальшої долі. Однак, це перший невеличкий крок для отримання відшкодування. Адже встановлено, що після набрання чинності спеціальним законом інформаційне повідомлення прирівнюється до заяви про надання компенсації за пошкоджені та знищені об'єкти нерухомого майна.

Слід пам'ятати, що автоматичної подачі заяви замало. Варто на майбутнє запастися доказовою базою про факт і стан зруйнованого будинку: максимальна фото-, відеофіксація, журналістські сюжети, коментарі посадових осіб, витяг з ЄРДР/постанова про початок досудового розслідування тощо.

Кабмін відсилає до необхідності прийняття спеціального закону із власною назвою, що з 24.03.2022 існує як проєкт, а 01.04.2022 прийнятий за основу.

Важливі аспекти законопроекту:

– стосуватиметься лише втрат з дня введення воєнного стану. Відшкодування під час проведення АТО/ООС відбуватимуться за попередньою процедурою.

– право на компенсацію отримуватимуть фізичні особи – громадяни України та ОСББ чи подібні ним утворення. Інші юридичні особи залишаться без відшкодування, в т. ч. за квартири та житлові будинки, що перебувають у них на балансі.

– компенсація можлива як шляхом надання грошей, так і фінансування будівництва.

– стосуватиметься втрат лише житлової нерухомості для фізичних осіб і будь-якої для юридичних осіб – управителів багатоквартирного будинку, на кшталт ОСББ. Інші юридичні особи і так само громадяни України залишаться без компенсації за втрати нежитлового фонду.

– межі компенсації: вартість 150 кв.м за один об'єкт нерухомого майна. Норми про обрахунок вартості 1 квадратного метру площі об'єкта відсилають до методики, що має бути визначена Кабінетом Міністрів України згодом.

– строки подачі заяви про відшкодування: під час дії воєнного стану та протягом 90 календарних днів з дати його закінчення.

– пріоритетне право на отримання компенсації матимуть: багатодітні сім'ї, особи з інвалідністю I та II груп, учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни та інші вразливі особи.

5 квітня 2022 р. Кабміном прийнята постанова № 423, якою внесено зміни до Порядку проведення обстеження прийнятих в експлуатацію об'єктів будівництва, затвердженого постановою КМУ від 12 квітня 2017 р. № 257.

Цим актом визначений спеціальний механізм обстеження об'єктів, пошкоджених та знищених через воєнну агресію РФ.

Відтак обстеження проводиться:

за рішенням виконавчих органів сільських, селищних, міських рад або військовими адміністраціями, про яке власник повідомляється протягом трьох календарних днів.

певними фахівцями (архітекторами, інженерами-проектувальниками, консультантами,

будівельними експертами), до яких висуваються спеціальні вимоги з професійної кваліфікації, атестації та сертифікації.

до закінчення 90 календарних днів після припинення або скасування воєнного стану.

за такими етапами: підготовка до проведення обстеження; попереднє та/або основне (детальне) обстеження; складення звіту про результати обстеження із рекомендаціями щодо подальшої експлуатації.

Хоча рішення про проведення обстеження та залучення фахівців приймається уповноваженим органом, буде доречним самостійно залучити їх власником житла для отримання альтернативного звіту.

Наголошу, за змістом зазначених нормативно-правових актів, так само, як і відносно збитків від війни на Донбасі:

передбачають компенсацію лише за житлову нерухомість.

Власники нежитлової нерухомості, як фізичні, так і юридичні особи, залишаються поза регулюванням.

вміст житла не відшкодовується.

В однакове положення потрапляють і порожні квартири від будівельників, і повністю відремонтовані та облаштовані для проживання, що нерідко вартує окремого будинку.

Проте як би безжально не звучало, потерпіла країна не має відповідати перед своїми громадянами за злочинні дії іншої держави. Водночас, за принципами міжнародного публічного права РФ має юрисдикційний імунітет від судового переслідування в Україні за цивільними позовами українських громадян. Існуючі обмеження цього постулату варто розповсюдити на країну-агресора, хоч і це є предметом дискусій. Отже, запропонована українською владою компенсація за втрачене житло, це – добра воля нашої країни, заснована на фінансовій підтримці міжнародних донорів. З моральної точки зору, повне відшкодування збитків кожному українцю є справою честі та виміром справедливості. Підтримка народу України та кожного українця зустріне сприяння нацією політики української влади. Адже у разі повноцінних виплат громадянам та відновлення інфраструктури міст за сучасними стандартами

без будь-яких бюрократичних та корупційних складових держава продемонструє мудрість та силу.

В цьому питанні особливо надихає промова Президента України Володимира Зеленського від 16.04.2022

За результатом виплачених компенсацій та інших втрат Україна має вийти з консолідованою претензією проти Росії і принаймні за рахунок конфіскованого по всьому світу майна агресора задовольнити свої вимоги. Арештовані в Україні об'єкти першочергово стануть в пригоді на підставі Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів». Варто би доповнити активами Республіки Білорусь та її лідерів.

2022. – 28.04).

Набрання законом чинності й особливості дії закону

Закон від 24 березня 2022 р. №2160-IX, яким Кримінальний кодекс України (далі – КК), доповнено статтею 114-2, набрав чинності 27

Згідно із Законом №2178-IX від квітня 2022 р., який набрав чинності 13 квітня 2022 р., до ст. 114-2 КК внесені зміни.

Таким чином, з 27 березня по 12 квітня 2022 р. і потім, починаючи з 13 квітня 2022 р., діяли дві дещо різні редакції ст. 114-2 КК. При цьому перша редакція передбачала більш широке коло протиправних діянь. Тому, з огляду на положення ч. 1 ст. 5 КК щодо зворотної дії закону в часі, якщо особа в період з 27 березня по 12 квітня 2022 р. поширила інформацію про переміщення територією України зброї, взявши її з відкритого доступу, де вона була розміщена, наприклад, Службою безпеки України, відповідальність особи виключається, бо після 12 квітня 2022 р. таке діяння перестало бути кримінально караним.

Форми кримінальних правопорушень, передбачених ст. 114-2 КК:

1) поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, у тому числі про їх переміщення територією України (ч. 1).

Відповідальність за це діяння може настати лише у разі, якщо воно є несанкціонованим

(див. назву ст. 114-2 КК). У цьому випадку несанкціонованим воно є тоді, коли відповідна інформація попередньо не була розміщена (поширена) у відкритому доступі визначеними суб'єктами – Генеральним штабом Збройних Сил України, Міністерством оборони України, Головним управлінням розвідки Міністерства оборони України чи Службою безпеки України або в офіційних джерелах країн-партнерів;

2) поширення інформації про переміщення, рух або розташування Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, за можливості їх ідентифікації на місцевості (ч. 2).

Як і в першому випадку, відповідальність за це діяння може настати лише у разі, якщо воно є несанкціонованим, тобто відповідна інформація попередньо не була розміщена у відкритому доступі визначеними суб'єктами. Але перелік суб'єктів тут інакший: лише Генеральний штаб Збройних Сил України, Міністерство оборони України або інші уповноважені державні органи.

Обидва діяння є протиправними тільки у разі їх вчинення в умовах воєнного або надзвичайного стану.

Значення деяких термінів, застосованих у ст. 114-2 КК:

1) поширення інформації – її розголос, опублікування, розміщення в ЗМІ чи соціальній мережі, передача хоча б одній іншій особі – усно, через месенджер, по телефону тощо; дії, відмінні від створення, збирання, одержання, зберігання, використання.

Поширення не обов'язково має бути публічним.

Поширенням є, умовно кажучи, як пост, так і перепост, як твіт, так і ретвіт.

Самі по собі фотографування чи відеозйомка певних об'єктів не можуть розглядатися як готування до поширення інформації, якщо особа не вчинила жодних дій, завдяки яким могло би бути здійснене поширення (спроба відправити через Viber, WhatsApp, розмістити у Facebook тощо);

2) зброя, озброєння та бойові припаси:

а) зброя: вогнепальна переносна ствольна зброя; артилерійська і ракетна зброя; пристрій,

вважаюча дія якого базується на використанні фізичних факторів;

б) боєприпаси: предмети, призначені для здійснення пострілів з вогнепальної переносної ствольної, артилерійської зброї та враження людини чи спричинення шкоди її здоров'ю або знищення чи пошкодження матеріального об'єкта (патрон у комплекті, постріл для гранатомета для вогнепальної переносної ствольної зброї; снаряд у комплекті для артилерійської зброї; ракети);

в) озброєння:

в широкому розумінні – все те, що перебуває на озброєнні військових формувань, включаючи зброю, боєприпаси і військову (бойову) техніку, системи захисту тощо (див., наприклад, Довідник з озброєння і військової техніки)

у вузькому розумінні – озброєння стрілецьке та артилерійське, системи (комплекси) ракетні і ракетно-космічні, керовані (некеровані) ракети та їх складові частини, комплекси (установки) для їх запуску та складові одиниці до них, засоби керування зброєю (вогнем), системи дистанційного керування ракетами, обладнання для транспортування і обслуговування ракет, апарати торпедні та бомбомети для глибинних бомб (п. 7 Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, наказ СБУ від 12.08.2005 р. №440). У цьому ж пункті ЗВДТ міститься і визначення поняття «військова техніка».

В законах України (див. закони «Про Збройні Сили України», «Про оборону України», «Про Національну гвардію України», «Про військово-цивільні адміністрації» та ін.), поняття «озброєння» та «військова (бойова) техніка» розрізняються. Іноді термін «озброєння» вживається як синонім терміну «зброя» (Закон «Про оборону України»). Водночас вказується, що зброєю (озброєнням) оснащуються кораблі, катери і повітряні судна (Закон «Про Державну прикордонну службу України»).

Отже, озброєння є практично невід'ємним елементом більшості видів бойової техніки – літаків та гелікоптерів, безпілотників, бойових кораблів та катерів, машин бойових колісних і гусеничних тощо.

Проте, складно віднести як до озброєння, так і до бойової техніки такі види військової

техніки, як обладнання для технічного обслуговування літальних апаратів, спеціальна техніка телефонного зв'язку та передачі даних, апаратура шифрувальна, техніка спеціального радіозв'язку, апаратура радіонавігаційних систем, обладнання радіолокаційне, гідролокаційне, техніка протидії засобам виявлення цілей, програмне забезпечення тощо;

3) направлення в Україну – прийняття рішення про направлення, оформлення направлення, пакування, завантаження, розміщення на залізничному чи іншому транспорті;

4) переміщення в Україну – фактичне переміщення до кордону з Україною будь-яким видом транспорту чи своїм ходом;

5) переміщення територією України – переміщення від кордону України до проміжного чи кінцевого пункту призначення;

6) переміщення військових формувань – зміна їх розміщення відносно інших матеріальних об'єктів;

7) рух військових формувань – синонім «переміщення»; також можна розтлумачити як напрям переміщення;

8) розташування військових формувань – їх дислокація із визначенням координат, точне географічне місце, яке вони займають, а також порядок, в якому розміщені їхні підрозділи;

9) воєнний стан – особливий правовий режим (політико-економічна ситуація), щовводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу,

небезпеки державній незалежності України чи її територіальній цілісності. Він передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню і органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення

національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав та свобод людини й громадянина і прав та законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень;

10) надзвичайний стан – особливий правовий режим, який може тимчасово

вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень (ст. 1 Закону «Про правовий режим надзвичайного стану»);

11) інші уповноважені державні органи – державні органи (органи державної влади), уповноважені відповідно до законодавства України поширювати у відкритому доступі інформацію про переміщення, рух або розташування військових формувань України. Очевидно, що такими державними органами є самі ці військові формування (їх адміністрація), кожне в межах своєї компетенції, – Служба безпеки України, Державна прикордонна служба України, Національна гвардія України, Управління державної охорони, Державна спеціальна служба транспорту, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України;

12) можливість ідентифікації військових формувань на місцевості – можливість визначення тотожності конкретного військового формування чи його підрозділу; йдеться про точні координати місцевості, необхідні агресору з метою здійснення бойовий дій (для інкримінування цього злочину недостатньо поширення інформації

про те, що, наприклад, полк «Азов» захищає Маріуполь»);

13) розміщення (поширення) у відкритому доступі – оприлюднення в ЗМІ чи соціальній мережі;

14) країни-партнери – всі країни, які надають Україні військову допомогу (зброя, озброєння, бойові припаси, військова допомога в інших формах);

15) офіційні джерела країн-партнерів – сторінки веб-сайтів чи друковані видання міністерств оборони чи закордонних справ, генеральних штабів тощо;

16) держава-агресор – РФ (див.: постанова ВР від 27.01.2015 р. №129-VIII «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором», Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. №64/2022, затверджений Законом від 24.02.2022 р.).

Кримінально-правова кваліфікація

Зазначене вище означає, що не є злочином, передбаченим ст. 114-2 КК, поширення інформації, зокрема, про:

направлення чи переміщення військової техніки, яка не є бойовою, тобто не містить на собі озброєння (техніка зв'язку, апаратура шифрувальна тощо);

переміщення зброї, озброєння та бойових припасів із України (наприклад, для ремонту);

опис місця, в яке влучила ракета, міна чи снаряд;

розташування військових формувань агресора;

скупчення цивільних осіб (згадаймо ракетний удар по вокзалу в Краматорську 8 квітня 2022 р., коли на вокзалі і поблизу нього було 4 тис. осіб).

Проте, таке діяння може мати ознаки іншого злочину.

Наприклад, коли особа через соціальну мережу доповідає керівництву розвідки

держави-агресора про розкриття диверсійної групи держави-агресора, або координати місця, в яке влучила ракета, – може мати місце державна зрада (ст. 111 КК) у формі надання іноземній державі допомоги в проведенні підривної діяльності проти України або шпигунство (ст. 114 КК).

Передача іноземним (крім держави-агресора) підприємствам, установам, організаціям або їх представникам відомостей, що становлять службову (не таємну) інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, вчинена особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, кваліфікується за ст. 330 КК.

Дії, передбачені частинами 1 чи 2 ст. 114-2 КК, вчинені «з метою надання такої інформації державі, що здійснює збройну агресію проти України, або її представникам» (див. ч. 3 ст. 114-2 КК), мають кваліфікуватися:

а) за статтями 111 або 114 КК як шпигунство, – якщо згідно із ЗВДТ відомості є державною таємницею (наприклад, про дислокацію військових частин в особливий період), або

б) за ст. 111 КК як державна зрада у формі надання допомоги іноземній державі або її представникам у проведенні підривної діяльності проти України, – якщо ці дії вчинені громадянином України, а відповідні відомості згідно із ЗВДТ не є державною таємницею.

Тому в цих випадках ч. 3 ст. 114-2 КК застосовуватися не може.

За ч. 3 ст. 114-2 КК можуть кваліфікуватися лише дії, передбачені частинами 1 чи 2 ст. 114-2 КК, вчинені з метою надання зазначеної інформації «іншим незаконним збройним формуванням», тобто формуванням, які не належать до держави-агресора.

Поняттям «тяжкі наслідки» у ч. 3 ст. 114-2 КК не охоплюється умисне позбавлення життя людини. Тому таке діяння вимагає додаткової кваліфікації за ст. 115 чи іншою відповідною статтею КК (<https://racurs.ua/ua/b223-miy-dim-moya-fortecya-perspektivi-kompensaciiyi-za-zruynovane-jitlo.html>). – 2022. – 20.04).

Блог на сайті «Ракурс»**Про автора:** Олег Поповченко***Діяльність адвокатів у добровольчих формуваннях територіальних громад***

Головним завданням сьогодні для всіх громадян України є захист своєї Вітчизни від російських загарбників. В цей дуже складний для країни час фактично кожен громадянин намагається зробити свій посильний внесок в оборону України.

З початком російсько-української війни, розв'язаної РФ, найбільш активна та боєздатна частина цивільного населення України виявила бажання увійти до складу добровольчих формувань Сил територіальної оборони ЗСУ і стати непереможною ланкою на блокпостах більшості населених пунктів України.

Іншій, не менш активній частині населення, за допомогою волонтерства у цей дуже непростий час вдавалося щоденно розв'язувати складні завдання, які сприяли діяльності ЗСУ, інколи швидше та ефективніше, ніж це робилося певними державними структурами.

Військовослужбовці, добровольці і волонтери – загалом це люди різних професій, серед яких також є чимало громадян, які в мирний час, як і я, займались адвокатською діяльністю. Безперечно, на найбільшу шану з представників адвокатської спільноти заслуговують ті мої колеги, які сьогодні перебувають на передовій.

Щоби потрапити, як сьогодні прийнято казати, «на передок», більшості з моїх колег довелося здолати тернистий шлях через добровольчі формування територіальної оборони. Як і я, чимало представників адвокатської спільноти стали добровольцями територіальних формувань за місцем проживання. Щоби стати добровольцем, іноді доводилося купувати за власні чи волонтерські кошти військову форму, бронежилети і навіть вирішувати питання власного озброєння.

Завдячуючи професійним діям Збройних сил України Київська область була повністю звільнена від окупантів і весь світ дізнався про

злочини, вчинені російськими військовими на окупованих територіях. Відразу після звільнення раніше окупованих населених пунктів Київщини в Україну прибула слідчо-експертна група Міжнародного кримінального суду під керівництвом головного прокурора суду Карім Хана. Генеральний прокурор України Ірина Венедіктова поінформувала громадськість про те, що команда експертів зі США та країн ЄС уже допомагає Україні у документуванні та розслідуванні військових злочинів. З цією метою створено мобільні групи, у межах яких іноземні фахівці з тринадцяти європейських держав разом із українськими прокурорами та слідчими проводять розслідування злочинів, вчинених російськими військовими.

Численні військові злочини, вчинені окупантами в Бучі, Ірпені, Гостомелі, Макарові, Бородянці, Іванкові та інших населених пунктах області, виходять за межі людського сприйняття, тому їх фіксація потребує від осіб, які забезпечують виконання таких завдань, величезних фізичних, моральних, а також процесуальних, матеріально-технічних та інших зусиль.

Виконуючи безпосередньо завдання, покладені на територіальну оборону, і розуміючи, що правоохоронні органи вже «захлинаються» від величезної кількості кримінальних правопорушень, вчинених на окупованій території, адвокати, які входять до складу добровольчих формувань, також виявили бажання застосовувати свої професійні знання та досвід для надання допомоги населенню у фіксації злочинів з метою захисту прав і законних інтересів громадян, які постраждали від російських окупантів.

Яскравим прикладом надання такої допомоги населенню є діяльність адвокатів – членів Добровольчого формування територіальної громади м. Києва «Мрія». У цьому підрозділі вперше в Україні започатковано практику виїзду адвокатів-добровольців у складі мобільних груп на нещодавно звільнені території Київщини. Вже сьогодні добровольці «Мрії» не тільки надають гуманітарну допомогу місцевому населенню, а й допомагають йому складати заяви про скоєння кримінальних правопорушень,

що надсилаються на реєстрацію для внесення відомостей про кримінальні правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

В більшості звільнених від окупантів населених пунктів відсутня мережа інтернет, тому адвокати-добровольці самостійно вносять попередньо задокументовану інформацію до започаткованої Офісом Генерального прокурора електронної платформи зі збору доказів щодо злочинів, вчинених окупантами.

Незаперечним є те, що такий вид діяльності адвокатів може бути пов'язаний з ризиками, адже на звільнених територіях, особливо у віддалених районах, у лісах ще можуть перебувати окремі російські військові, які відстали від своїх частин. Також під час виїзду до віддалених населених пунктів є ризик, пов'язаний з можливістю зіткнення з ворожою диверсійно-розвідувальною групою. Та й перебувати на території, де ще не відбулося повного розмінування, також є небезпечним.

У далекі радянські часи було широко розповсюджене гасло про те, що «Батьківщина повинна знати своїх героїв в обличчя». Я не буду у цій статті згадувати прізвища представників адвокатської спільноти, які забезпечують таку необхідну суспільству діяльність, але я обов'язково напишу про них уже після нашої спільної перемоги над ворогом.

З повсякденного життя нам відомо, що практика, як і в цьому випадку, іноді може випереджати теорію. Враховуючи досвід вищевказаної діяльності адвокатів-добровольців на звільнених територіях, вбачається за необхідне положення Закону України «Про основи національного спротиву», які врегульовують завдання територіальної оборони, доповнити новим положенням щодо участі добровольців, які мають юридичну освіту, у наданні населенню правової допомоги з фіксації доказів воєнних злочинів проти цивільного населення та інших злочинів, вчинених під час запровадження воєнного стану.

У подальшому задокументовані докази можуть бути використані для кримінального переслідування причетних до злочинів відповідно до українського законодавства

та у Міжнародному суді в Гаазі, а також спеціальному трибуналі після його утворення (<https://racurs.ua/ua/b225-diyalnist-advokativ-u-dobrovolchih-formuvannyah-teritorialnih-gromad.html>). – 2022. – 22.04).

Блог на сайті «ZAXID.NET»

Про автора: Ольга Айвазовська. голова правління глобальної мережі національних спостерігачів за виборами (GNDEM), співзасновниця ВГО «Громадянська мережа ОПОРА»

Як ставитись до «референдуму» окупантів у Херсонській області

Що було трагедією в Криму та ОРДЛО, перетворюється на цирк шапіто в реаліях 2022 року. І стане задокументованим злочином для майбутнього трибуналу

Немає дискусій про «референдум» щодо нового самопроголошеного утворення на півдні України, а питання виникає лише, як до цього ставитись /діяти та чи варто звертати увагу. Одразу після тимчасової окупації Херсону почала надходити інформація про підготовку псевдо голосування за республіканський статус утворення з 3-х букв там. Спробуємо розділити питання на три блоки: політичний, юридичний, правовий геополітичний.

Політичний: Херсон в облозі російськими окупантами вже з перших днів березня. Фактично, це місто, яке опирається 48 днів в ненасильницький спосіб. Його громада, як і інші на сході та півдні, демонстрували готовність містян виходити з українськими прапорами та без зброї голіруч проти російських танків. Мітинги та виступи були масовими і досить показовими. Ми не можемо отримати жодних замірів громадської думки, але ці промовисті жести говорять значно більше, адже, в умовах окупації протести є сміливим та показовим кроком з боку цивільних, на відміну від анонімних відповідей на опитування соціологів.

Росіяни не зможуть навіть для супер наївних «партнерів» просувати наратив про республіки,

адже, їх армія, як і росгвардія там пристуні і саме вони без імітації «прокладок» тримають в облозі місто, чинять звірства, викрадають та затримують активних громадян.

В одній з захоплених друкарень Нової Каховки, як про це повідомляють у відкритих джерелах, вже не перший тиждень друкують «бюлетені». Як на мене, ситуація є вкрай абсурдною, бо навіть радянська бюрократія виглядає ідіотським кроком тут. Всім є очевидним, що жодної підтримки окупації немає, а для самопроголошення «республік» світити всю німеч пропагандистської машини та армії вкупі не додасть балів для зовнішньої пропаганди. Багатоходівка, яка відбулась з ОРДЛО тут не спрацює взагалі. Такі дії можуть бути потрібні лише для внутрішньої пропаганди, але на неї всьому цивілізованому світу варто припинити звертати увагу. Їх вилікує лише правда після трибуналу, про який дещо згодом.

Тож, з політичної точки зору така подія буде виключно новинним приводом для пропагандистських російських змі. Що було трагедією в Криму та ОРДЛО, перетворюється на цирк шапіто в реаліях 2022 року.

Юридичний блок: референдум, як і вибори можуть організовуватись виключно державою, мають чітку процедурну рамку та умови для організації процесу, а також голосування. В українській мові є змістовне слово «волевиявлення» і воно має значення воля (політична, громадянська позиція) та її демонстрація. Будь-яка демонстрація голосування без свободи формування політичної волі є збоченим актом.

Логіка заборон правового режиму воєнного стану полягає в недопущенні під час війни виборів, референдумів, змін до Конституції та виборчого законодавства. Чому так? Бо в цей період можна як змусити сторону йти на неконституційні дії або політичні поступки, так і неможливим є будь-який конкурентний процес, змагальність позицій, сторін, на основі якої громадяни і повинні приймати рішення.

Закону про місцевий референдум в країні немає, але на ньому і неможливо підіймати питання територіальної цілісності, суверенітету тощо. Процедура проведення всеукраїнського

референдуму теж відома, але російська армія запустити маховик не може. Залишається імітувати. Знову ж таки, я би це не називала навіть псевдореферендумом, а говорила б про російську пропагандистську акцію. Всі, хто братиме участь в її організації, будуть відповідати перед законом в перспективі.

Тож, з юридичної точки зору: це дійство не має жодних ознак референдуму;

ЦВК припинила повноваження територіальних комісій та закрила доступ до державного реєстру виборців ще на початку війни, чим зменшила вагу навіть цієї слабкої імітації;

результати імітованого голосування не мають жодних юридичних наслідків (крім встановлення акту агресії майбутнім гібридним трибуналом);

референдуми в умовах війни / правового режиму воєнного стану в Україні заборонені.

Геополітичним правовим аспектом є те, що Україні буде легше встановити акт агресії під час майбутнього трибуналу. Те, що для нас і світу є очевидним, повинно бути зафіксовано у рішенні поважної судової інстанції. Якщо Міжнародний кримінальний суд вже встановлює факти здійснення воєнних злочинів, злочинів проти людяності та можливо й акту геноциду, то «матір всіх воєнних злочинів проти України» є акт агресії, як причина цих дій на місцях.

Щоб засудити росію, отримати репарації та компенсації на рівні держави, нам цей вирок буде дуже потрібним. Пропагандистська акція, організована російськими військовими на Херсонщині, комунікація навколо цих подій в російських медіа та з вуст російських посадовців буде ще раз доводити факт агресії для його юридичного, але на міжнародному рівні, визнання та засудження. Тож, документуймо та готуймо докази для трибуналу щодо акту агресії (https://zaxid.net/yak_stavitis_do_referendumu_okupativ_u_hersonskiy_oblasti_n1541228). – 2022. – 18.04).

Блог на сайті «ZAXID.NET»

Про автора: Євген Чолій, президент ГО «Україна-2050»

Росія здійснює геноцид в Україні

Російські війська невпинно проводять жорстокі бомбардування цивільного населення та інфраструктури України, включаючи лікарні та школи, і вчиняють незліченну кількість воєнних злочинів

14 квітня 2022 року Верховна Рада України ухвалила декларацію про геноцид, вчинений Росією в Україні. Чи справді можна назвати «геноцидом» звірства, які Росія вчинила в Україні з 24 лютого 2022 року?

Стаття 2 Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, також відомої як Конвенція про геноцид, передбачає, що:

«У цій Конвенції геноцид означає будь-яку з наступних дій, вчинених з наміром повністю або частково знищити національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:

(а) вбивство членів групи;

(б) заподіяння тяжких тілесних або психічних ушкоджень членам групи;

(в) навмисне створення групі умов життя, розрахованих на повне або часткове її фізичне знищення;

(г) вжиття заходів, спрямованих на запобігання народженню всередині групи;

(г) примусове переведення дітей з групи в іншу групу».

16 березня 2022 року Міжнародний суд у Гаазі виніс проміжне рішення у справі Україна проти Російської Федерації, оголосивши спочатку, що «Україна та Російська Федерація є сторонами Конвенції про геноцид», а потім заявивши:

«Суд вважає, що цивільне населення, яке постраждало від теперішнього конфлікту, є надзвичайно вразливим. «Спеціальна військова операція», яку проводить Російська Федерація, призвела до численних загиблих і поранень цивільного населення. Вона також завдала значної матеріальної шкоди, включаючи руйнування будівель та інфраструктури. Напади тривають і створюють все складніші умови життя цивільного населення. Багато людей не мають доступу до найнеобхідніших продуктів харчування, питної води, електроенергії, необхідних ліків або опалення. Дуже велика кількість людей намагається втекти з найбільш

постраждалих міст у надзвичайно небезпечних умовах».

На цій основі Міжнародний Суд вказав деякі тимчасові заходи, включаючи:

«Російська Федерація повинна негайно зупинити розпочаті 24 лютого 2022 року військові операції на території України».

Росія відверто порушує це рішення Міжнародного Суду, оскільки російські війська невпинно проводять жорстокі бомбардування цивільного населення та інфраструктури України, включаючи лікарні та школи, і вчиняють незліченну кількість воєнних злочинів, вбиваючи, гвалтуючи, катуючи, зморюючи голодом цивільне населення України та примусово депортуючи дітей з Донбасу до Росії. Варто лише згадати жахливі образи з Бучі, Ірпеня, Краматорська та Маріуполя.

12 квітня 2022 року Президент Джо Байден сказав американському народу:

«Ваш сімейний бюджет, ваша здатність заправляти свій бак, все це не повинно залежати від того, чи оголосить диктатор війну і вчинить геноцид на відстані півсвіту».

Це був перший раз з того часу, коли Росія розпочала геноцидну війну проти України, що Президент Сполучених Штатів заявив, що звірства, які розкриваються в Україні, кваліфікуються як «геноцид».

Пізніше Президент США пояснив, що:

«Я назвав це геноцидом, тому що стає все ясніше і ясніше, що Путін просто намагається знищити навіть ідею бути українцем. Доказів стає все більше».

Російські владні структури і армія справді намагаються знищити навіть ідею бути українцем, що випливає із заперечення Путіним самого існування українського народу в цілому.

Наприклад, 12 липня 2021 року в статті «Про історичну єдність росіян і українців» Путін написав:

«[...] коли мене запитали про російсько-українські відносини, я сказав, що росіяни та українці є одним народом – єдине ціле. Ці слова не були зумовлені якимись короткостроковими міркуваннями або викликані поточним політичним контекстом. Це те, що я неодноразово говорив і у що я твердо вірю».

Неймовірно, згідно з версією історії Путіна: «Назва «Україна» частіше вживалася у значенні давньоруського слова «окраїна» (периферія), [...], що стосується різних прикордонних територій. А слово «українець», [...] спочатку означало прикордонників, які охороняли зовнішні кордони».

Очевидно, Путін і Кремль є обізнані зі звірствами, які здійснюються проти українського народу і своєю поведінкою схвалюють ці акти дикості та забезпечують їх продовження російськими військами.

Ці кричущі докази демонструють, що Росія здійснює дії з наміром повністю або частково знищити український народ.

І це є «геноцид», згідно з Конвенцією про геноцид ООН.

Міжнародне співтовариство має визнати цей геноцид і відреагувати відповідним чином (https://zaxid.net/rosiya_zdiysnyuye_genotsid_v_ukrayini_n1541445). – 2022. – 21.04).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Павло Фролов, народний депутат України від фракції «Слуга народу»

Виступи Зеленського та Джонсона, росія – держава-терорист, співпраця з Міжнародним кримінальним судом, задіяння тероборони в зоні боїв по всій Україні, процедури ліквідації колабораціоністських партій – про усі прийняті 3 травня Радою закони

Особливе засідання у Верховній Раді 3 травня, під час якого вперше під час воєнного стану у парламенті виступив Президент України Володимир Зеленський та Прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон (по відеозв'язку).

З 24 лютого у той час як росіяни швидко пройшли шлях від сусіда до окупанта та терориста, британці стали для українців вже не партнерами, а друзями та братами.

Загалом у порядку денному сьогодні було 23 питання, проте за повних 4 години роботи встигли розглянути лише половину.

Поправочний спам до законопроекту 7269 про особливості діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану не дозволив перейти до інших важливих законів.

Тепер на наступній пленарці, якщо не буде досягнуто консенсусу, депутатів може чекати ще близько 4 сотень поправок або 8 годин роботи лише над проектом 7269.

Про зміст прийнятих законів і постанов нижче:

Законом 0140 приєднали Україну до Конвенції про транскордонний вплив промислових аварій для запобігання, реагування та ліквідації наслідків таких аварій та отримання допомоги та обміну досвідом у рамках Конвенції, що посилить захист територію України.

Законом 0142 ратифікували Угоду з ЄС щодо асоційованого членства України у програмах «Горизонт Європа» та «Євратом» для науково-технічного та освітнього співробітництва, участі у програмі Європейського Союзу з досліджень та інновацій.

Постановою 7341 звернулися до Палати представників та Сенату Конгресу США із закликом вжити необхідних дій з метою визнання рф державою-спонсором тероризму, що дозволить посилити міжнародні санкції проти росії.

Постановою 7343 схвалили Заяву Верховної Ради з нагоди 77-ї річниці перемоги над нацизмом, наголосивши на неприпустимості присвоєння та монополізації рф перемоги над нацизмом у Другій світовій війні, яка стала спільним досягненням Антигітлерівської коаліції та визвольних рухів, а сама війна – спільною трагедією народів світу.

Законом 7304 з урахуванням заяв України про визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) відповідно до пункту 3 статті 12 Римського статуту запровадили механізм співпраці компетентних органів України з МКС, врегулювавши у КПК обсяг і порядок такого співробітництва, конфіденційність та захист відомостей, що стосуються нацбезпеки України, збереження доказів, передачі особи МКС для проведення процесуальних дій, особливості затримання осіб, які розшукуються МКС, застосування

щодо них запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, транзитне перевезення особи до МКС, виконання рішень МКС.

Законом 6521 дозволили підрозділам територіальної оборони виконувати завдання у зоні ведення бойових дій на всій території України.

Законом 7312 надали право на безоплатну вторинну правову допомогу потерпілим від злочинів проти статевої свободи та, а також особам, які втратили документи під час воєнних дій або збройного конфлікту.

Законопроектом 5050-1, прийнятим за основу, запропонували посилити адміністративну відповідальності за вчинення дрібного хуліганства та за образу поліцейських, прикордонників та військовослужбовців та злісну непокору їх законним розпорядженням із можливістю затримання за ознаками вчинення таких правопорушень.

Законом 7227 встановили особливості організації роботи постачальників електронних комунікаційних мереж та послуг (крім телерадіокомпаній) в умовах воєнного стану щодо виконання провайдерами розпоряджень Національного центру оперативного-технічного управління електронними комунікаційними мережами України, здійснення обмеження або припинення надання відповідних послуг на підставі рішення РНБО, скорочення терміну консультацій з учасниками ринку при підготовці проєктів актів до 5 днів.

Законопроектом 7313, прийнятим за основу, запропонували обмежити обіг в Україні вироблених у РФ чи Білорусі лікарських засобів та простимулювати відмову від поставок товарів з цих країн в усьому світі, надавши органу реєстрації на період дії воєнного стану + 3 місяці право скасовувати реєстрацію відповідних ліків, а Уряду – право тимчасово зупиняти експорт лікарських засобів у разі їх дефіциту в Україні.

Законопроектом 7307, прийнятим за основу, запропонували дозволити на період дії воєнного стану підприємствам Укроборонпрому передавати для забезпечення потреб сил безпеки і оборони необхідні площі та обладнання безоплатно або в оренду

у спрощеному порядку без застосування конкурентних процедур та опублікування у електронній торгової системи.

12. Законом 7172-1 розширили перелік підстав для заборони (примусового розпуску, ліквідації) політичних партій, а саме – діяльність яких має характер колабораціонізму і спрямована на повалення в Україні державного ладу, знищення і підміни національної ідентичності її громадян; при цьому депутатські фракції заборонених судом політичних партій підлягатимуть розпуску, а депутати – ставатимуть позафракційними. (https://censor.net/ua/blogs/3338671/vystupy_zelenskogo_ta_djonsona_rosiya_derjavateroryst_spivpratsya_z_mijnarodnym_kryminalnym_sudom_zadiyannya). – 2022. – 03.05).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Олексій Харітонов, адвокат, керівник судової практики в юридичній фірмі ILF

Росія заплатить: нова правова позиція Верховного Суду стосовно відповідальності держави-агресора

Нещодавно з'явилась новина про нову та, беззаперечно, революційну правову позицію Верховного Суду щодо можливості Росії бути відповідачем у справах про відшкодування шкоди, завданої нею як державою-агресором. Думки пересічних громадян та юридичної спільноти з цього приводу розділились: одні жваво підтримали таке рішення вищої інстанції, адже українці, нарешті, отримали надію на відшкодування за все скоєне Росією; інші ж – зайняли позицію скептичних критиків, висловлюючи думку про те, що насправді зміна вектору розвитку судової практики принципово нічого не змінює через проблематичність виконання подібних рішень. Тож ми спробували детально розібратись, які наслідки тягне за собою прийняття Верховним Судом такого рішення, а також спрогнозувати перспективи виконання цього та аналогічних рішень в Україні.

Чому не вдавалось притягнути Росію до відповідальності в українських судах до 2022 року?

Питання відповідальності росії та стягнення з неї збитків стояло досить гостро для українців починаючи з 2014 року. Тоді після військової окупації росією Кримського півострова, а також окупації окремих територій Донецької та Луганської області, указом Президента України від 14.04.2014р. було оголошено про початок Антитерористичної операції на Сході України (Операція Об'єднаних Сил з 30.04.2018р.).

Пізніше територія Кримського півострову була офіційно визнана нашою державою як тимчасово окупована внаслідок збройної агресії Російської Федерації (ст.2 та ст.3 ЗУ «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» в редакції від 15.04.2014р.), а Кабінетом Міністрів України затверджено перелік населених пунктів (Донецької, Луганської області), на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження.

Цікавим є те, що через чотири роки після вищевказаних подій Верховною Радою України приймається ЗУ «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях». Як наслідок, цим законом було внесено зміни до деяких інших законодавчих актів України, зокрема:

«Позови про захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб (в тому числі, про відшкодування шкоди, завданої внаслідок обмеження у здійсненні права власності на нерухоме майно або його знищення, пошкодження) у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру можуть пред'являтися також за місцем проживання чи перебування позивача» (цим положенням було доповнено ст. 28 Цивільного процесуального кодексу України);

Звільнено від сплати судового збору під час розгляду справ в усіх судових інстанціях позивачів у справах за позовами до держави-агресора Російської Федерації про відшкодування завданої майнової та/або моральної шкоди (ч.1. ст.5 ЗУ «Про судовий збір» доповнено пунктом 22).

З цього моменту в українських судах почала активно зростати кількість позовів, в яких відповідачем була росія. Громадяни, які звертались до суду за захистом своїх прав, здебільшого посилались на наявність: збитків та/або моральної шкоди, що були завдані у зв'язку з вимушеним переселенням з тимчасово окупованої території; моральної шкоди у зв'язку із загибеллю родича (родичів) внаслідок збройної агресії росії; збитків через знищення/пошкодження майна внаслідок бойових дій. Вже станом на 2020 рік в судах першої та апеляційної інстанції перебувало на розгляді понад 800 таких справ і їх кількість постійно збільшувалась. Примітно, що суди у більшості випадків відмовляли у задоволенні подібних позовів.

Чому суди масово відмовляли у задоволенні позовів, в яких відповідачем була держава-агресор?

Тривалий час суди, відмовляючи у задоволенні подібних позовів, посилались на положення ст.79 ЗУ «Про міжнародне приватне право». Дана стаття встановлює, що будь-яка іноземна держава, в тому числі і росія може бути відповідачем по справі в українських судах лише за умови, якщо компетентний орган цієї держави в Україні (наприклад, посольство) надасть на це згоду (іншими словами – держава наділена судовим імунітетом). Згадане правило ґрунтується передусім на суверенітеті та реалізації суверенних прав кожної держави («рівний над рівним не має влади»). Однак, фактично така норма закону стала своєрідним «прикриттям» для росії та надавала можливість уникнути відповідальності за заподіяну шкоду в українських судах (оскільки неможливо навіть уявити ситуацію, за якої посольство російської федерації надало б згоду на участь росії у справі в українському суді в якості відповідача).

Ви можете ознайомитись із рішеннями вищої судової інстанції, які підтверджують вищенаведену думку, за активними посиланнями: Постанова Верховного суду від 03.06.2020р. у справі № 357/13182/18; Постанова Верховного Суду від 13.05.2020р. у справі №711/17/19; Постанова Верховного Суду від 04.11.2020р. у справі №280/1380/19-ц; Постанова Верховного Суду від 24.06.2020р. у справі №711/16/19.

Як бачимо, в Україні до 2022 року склалась досить усталена практика, яка фактично утворює відчуття «замкненого кола»: *для того, аби притягнути росію до відповідальності в українському суді необхідним є отримання згоди посольства РФ в Україні на участь у справі → згода не отримана → притягнути до відповідальності державу-агресора в українському суді неможливо.*

Зміна вектору розвитку судової практики у 2022 році

Ситуація кардинально змінилась у подібній категорії справ після прийняття Верховним Судом Постанови від 14.04.2022р. у справі № 308/9708/19. За обставинами цієї справи, жінка звернулася до суду з позовом до РФ про відшкодування моральної шкоди, завданої їй та її дітям у зв'язку із загибеллю її чоловіка й батька її дітей внаслідок збройної агресії РФ на території України. Серед доказів, які Позивач надала до суду, зокрема були:

свідоцтво про смерть чоловіка;

протокол засідання Центральної військово-лікарської комісії, в якому містились дані про те, що поранення і причина смерті її чоловіка пов'язані із виконанням обов'язків військової служби;

рішення іншого суду, яким було встановлено факт загибелі чоловіка при виконанні обов'язку військової служби та ін.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову, посилаючись на те, що росія не може бути відповідачем по справі без згоди посольства РФ в Україні. Апеляційний суд взагалі зупинив провадження у справі до отримання відповіді на згоду чи не згоду посольством РФ щодо розгляду цієї справи українським судом. В результаті Позивач, яка

була не згодна з такою позицією українських судів звернулася до Верховного Суду, який при розгляді справи врахував наступне:

Основна вимога Позивача у цій справі – відшкодування моральної шкоди, що завдана їй та її дітям, внаслідок смерті іншого громадянина України (тобто внаслідок смерті чоловіка Позивача);

Місцем завдання шкоди є територія суверенної держави – України;

Передбачається, що шкода є завданою агентами РФ, які порушили принципи та цілі, закріплені в Статуті ООН, щодо заборони військової агресії, вчиненої стосовно іншої держави – України;

Вчинення актів збройної агресії іноземною державою не є реалізацією її суверенних прав, а свідчить про порушення зобов'язання поважати суверенітет та територіальну цілісність іншої держави – України, що закріплено в Статуті ООН;

Національне законодавство України керується тим, що, за загальним правилом, шкода, завдана в Україні фізичній особі в результаті протиправних дій будь-якої іншої особи (суб'єкта), може бути відшкодована за рішенням суду України.

Цікаво, що обґрунтовуючи своє рішення Верховний Суд спирався на ряд міжнародних актів:

Європейська конвенція про імунітет держав від 16.05.1972р. (ст.11);

Конвенція ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності від 02.12.2004р. (ст.12)

Ці документи надзвичайно важливі, оскільки фактично встановлюють «червону лінію», яку не має права перетинати жодна із держав: учасниці цих конвенцій не можуть посилатися на судовий імунітет у разі смерті чи заподіяння тілесного ушкодження особі чи заподіяння шкоди майну або його втрати в результаті дій чи бездіяльності держави, якщо така дія чи бездіяльність мали місце повністю або частково на території іншої держави суду.

Водночас, слід звернути увагу на наявність проблеми у правозастосуванні вищезазначених конвенцій. Так, ані Україна, ані росія не є учасниками цих міжнародних документів.

До того ж, Конвенція ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності взагалі не набула чинності на сьогоднішній день (оскільки її ратифікували тільки 22 держави із 30 необхідних).

Однак, Верховний Суд в аналізованому рішенні зробив висновок, що незважаючи на наявність перепон у застосуванні цих міжнародних актів, правила, які в них сформульовані та стосуються меж заподіяння шкоди, неприпустимості посилання на судовий імунітет (у разі, якщо та чи інша держава переходить «червону лінію»), зобов'язані виконувати абсолютно всі держави, бо ці норми є нормами *Jus cogens* (норми міжнародного права, обов'язкові до виконання усіма учасниками цивілізованого світу).

На нашу думку, попри цілком слушну згадку вищої інстанції щодо обов'язку цивілізованих держав дотримуватись визначених правил та обмежень, таке суперечливе правозастосування потенційно може призвести до того, що при розгляді подібної справи, вона може буде передана судом до Великої Палати Верховного Суду (у разі, якщо суд, який розглядатиме справу, вважатиме за необхідне відступити від висновку у Постанові від 14.04.2022р. у справі № 308/9708/19).

Крім цього, Верховний Суд і своєму рішенні зазначив наступне: «враховуючи той факт, що РФ чинить збройну агресію проти України, починаючи з 2014 року та продовжує це станом на момент ухвалення цього рішення, немає необхідності в направленні до посольства РФ в Україні запитів щодо згоди РФ бути відповідачем у справах про відшкодування шкоди у зв'язку з вчиненням РФ збройної агресії проти України й ігноруванням нею суверенітету та територіальної цілісності Української держави. А з 24 лютого 2022 року таке надсилання неможливе ще й з огляду на розірвання дипломатичних відносин України з РФ».

Таким чином, наразі суди України, розглядаючи справу, де відповідачем визначено РФ, **мають право ігнорувати імунітет цієї країни та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі**

в результаті збройної агресії РФ, за позовом, поданим саме до цієї іноземної країни.

P.S.

Очевидно, що після формування Верховним Судом нової правової позиції від 14.04.2022р. можна очікувати:

збільшення кількості позовів в українських судах до РФ про відшкодування збитків, що були заподіяні, в тому числі у період повномасштабного вторгнення з 24.02.2022р., адже тепер українцям не потрібно отримувати згоду посольства росії на участь у справі в якості відповідача (до того ж, відповідно до чинного законодавства за такими позовами особи не повинні сплачувати судовий збір, що, ймовірно, буде додатковим аргументом на користь відшкодування шкоди у судовому порядку);

зростання кількості позовної заяв про відшкодування моральної шкоди, що була заподіяна особам через війну (наразі влада приділяє увагу в основному розробці відповідних механізмів та процедур, які допоможуть відшкодувати збитки і очевидно, що відшкодувати моральну шкоду в рамках таких процедур неможливо);

збільшення кількості справ за позовами власників бізнесу, чие майно було знищено/пошкоджено через війну (у разі, якщо владою не буде розроблена позасудова процедура відшкодування збитків, юридичні особи матимуть право отримати відшкодування збитків у судовому порядку).

Водночас, потрібно звернути увагу на те, що: подібні судові процеси є досить тривалими у часі;

в Україні досі не розроблена єдина система (методика) визначення справедливого розміру відшкодування моральної шкоди. Як наслідок, суди визначають суму моральної шкоди на власний розсуд, відповідно до внутрішнього переконання (є висока вірогідність того, що за результатами розгляду справи Ви отримаєте значно менше від заявленої суми);

на сьогоднішній день, механізм виконання подібних рішень відсутній.

Щодо останнього, то наразі ми можемо лише припускати, якою буде процедура виконання

подібних рішень в Україні. Вірогідно, буде розроблено окремий закон або внесено зміни до чинного законодавства і, як наслідок, буде визначено особливості виконання судових рішень проти держави-агресора.

Водночас, виникає питання стосовно шляхів, які обере законодавець в частині розробки процедури виконання судового рішення ухваленого проти росії та визначення джерел, за рахунок яких такі рішення будуть виконуватись. Як варіант, можна піти найпримітивнішим шляхом: для виконання подібних рішень використовувати арештовані російські активи за кордоном, які, найімовірніше, будуть передані Україні. Щоправда так само поки невідомо в рамках якої процедури такі активи будуть арештовуватись (ймовірно, це стане можливо після рішень міжнародних судів). Інший шлях – використання об'єктів права власності Російської Федерації, що будуть

примусово вилучені відповідно до ЗУ «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів».

Тож висновки такі: завдяки новій правовій позиції Верховного Суду українцям надано «зелене світло» на відшкодування шкоди, що була їм заподіяна військовою агресією росії в судовому порядку. Припускаємо, що така позиція вищої інстанції мала за мету показати єдність судової гілки влади із народом України в боротьбі проти держави-агресора. Для того, аби реально працював механізм отримання компенсації у судовому порядку, додатково мають розроблятись правові акти, які визначать чітку та прозору процедуру виконання рішень, у судових справах, де відповідачем буде росія (https://lb.ua/blog/alexei_kharitonov/515566_rosiya_zaplatit_nova_pravova.htm). – 2022. – 03.05).

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

№ 7 (229) 2022

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:

А. Березельська Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:

Н. Крапіва

Підп. до друку 31.05.2022.

Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,90.

Наклад 2000 пр.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3

siaz2014@ukr.net